

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NA GELEN İNGİLİZ DENİZ MİSYONLARI'NIN ULUSLARARASI ÖNEMİ, 1908-1914*

Chris B. ROONEY

Çeviren: Önder KOCATÜRK**

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar olan yıllarda, büyük küçük birçok Avrupa devleti hatırı sayılır ölçüde donanma inşa programlarıyla meşgul oldular. Önceden önemli bir deniz gücüne sahip olmayan devletleri karşılayan problem modern bir donanmayı donatmak, düzenlemek ve başarıyla yürütmek için tüm kademelerde gerekli uzman eksikliği idi. 1908 yılında Osmanlı İmparatorluğu da böyle bir konumdaydı. Bundan dolayı Bab-ı Ali İngiltere'ye başvurdu ve neredeyse tükenmiş haldeki Türk donanmasının yeniden düzenlenmesini denetlemesi için bir bahriye danışmanının ödünç verilmesini rica etti. Şubat 1909 ve Eylül 1914 arası dönemde İngiltere Türkiye'ye birbirini takip eden üç bahriye misyonu gönderdi. Birincisi Amiral Douglas Gamble (Şubat 1909-Mart 1910); ikincisi Amiral Hugh Williams (Nisan 1910-Nisan 1912); ve sonuncusu Eylül 1914'te Malta'ya atanıncaya kadar Amiral Arthur Limpus tarafından yönetildi.

İngiliz misyonlarının sürekli hizmeti Türkiye'nin aldığı en önemli deniz yardımı olsa da yabancı bahriye danışmanları Osmanlı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı için tamamen yeni bir şey değildi. 1868'de İngiliz Amiral Hobart Hamden görevli subay olarak Türk donanmasına katıldı ve iki ayrı aktif hizmet döneminin ardından 1885'te Sultan'ın bahriye danışmanı oldu.¹ Ancak bu

* Chris B. Rooney, "The International Significance of British Naval Missions to the Ottoman Empire, 1908-1914", Middle Eastern Studies, Vol. 34, No.1, January 1998, s.1-29. Yayıncı Taylor & Francis Group Ltd.'in (<http://www.informaworld.com>) izniyle tarafımdan Türkçe'ye çevrilmesine ve yeniden basımına izin verilmiştir. (Reprinted and translated into Turkish by permission of the publisher Taylor & Francis Group Ltd., <http://www.informaworld.com>). Makalenin yazarına ve yayıncısına çok teşekkür ederim. Makale İngilizce yazılmakla beraber yazar bazı yerlerde Fransızca alıntılara, ifadelere ve kelimelere de yer vermiştir. Makalenin sonnotları dipnotlara dönüştürülmüştür (Çevirenin notu).

** Dr. Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, onderkocaturk@yahoo.com

¹ [Public Record Office] ADM[iralty Archives series] 1 [file] 8192; Admiralty Memo 1 Jan. 1910.

örnekte subay Türk donanmasına kendi iradesiyle katılmıştı ve görevi süresince İngiliz Kraliyet Donanması kadrosundan çıkarılmıştı. Daha yakın bir zamanda, 1904'te Türkler iki Amerikalı subayı, Amiral Bucknam ve Kaptan Ledbetter'i bahriye danışmanı olarak kiralamışlardı. Türk gemilerinin inşa edildiği Kiel ve Germania tersanelerindeki yolsuzluğu ortaya çıkarmada başarılı olmalarına rağmen, Amerikalılar Türk donanmasında az gelişme başardılar.²

Yıllar süren ihmalden sonra Osmanlı donanması 1908'de umutsuz bir konumdaydı. 19. yüzyılın sonlarında Sultan Abdülhamid Boğazda demirli filodan bir askeri darbe gelebileceğinden korkarak donanmayı terhis etti ve gemilerin parçalanmasına izin verdi. Ancak Yunanistan'la 1897 yılındaki savaş, Türk sahilinin donanma olmadan ne kadar savunmasız olduğunu gösteren acı bir ders oldu. Savaşı Türkiye kazanmasına rağmen kıyıları çok sayıda bombardımana maruz kaldı. Bahriye Nazırı Amiral Hasan Paşa bu nedenle donanmayı yeniden inşa etmekle görevlendirildi. Ne var ki Hasan yozlaşmıştı ve gemi inşası için alınan kredilerin çoğunu çaldı. Planları ve raporları tahrif etti: 'her yıl gelişimi gösteren ve yapılması için ne kaldığını gösteren güzel renkli planlar saraya sunuldu; az şey yapıldı veya hiçbir şey yapılmadı'.³ Hasan 1904 yılında ortaya çıkarıldı ve Sultan Amerikan subaylarının yardımıyla program üzerinde daha yakın kontrolü benimsedi. Ancak yolsuzluk yaygındı ve az şey başarıldı. İtalya, Fransa ve Almanya'dan yapılan bazı alımlara rağmen Osmanlı donanmasındaki 52 gemiden 24'ü (iki denizaltı dahil) denize çıkmaya elverişsizdi.⁴ Kalanların birçoğu da tecrübeli subay eksikliğinden dolayı kullanılmadı:

Modern gemilerin hiçbiri teslim edilmelerinden beri Altın Boynuz'dan ayrılmadı. Birkaç istisna dışında Türk donanmasındaki bir subay veya asker hiç bir top ateşlendiğini veya bir torpido atıldığını görmedi...Subayların aldığı tek deniz eğitimi Büyük donanmasının çürümüş vapurlarındaydı.⁵

Bu Amiral Gamble ve haleflerini karşılayan görevin boyutuuydu. Stratejik bakımdan önemli çok sayıda ada dahil olmak üzere 11,000 millik⁶ bir kıyı şeridiyle yetenekli bir deniz gücünü barındırmamak Osmanlı İmparatorluğu için

² An[nual] Rep[ort for] Turkey 1907; chapter 4 [by Commdr. Taylor of HMS *Imogene*] in B[ritish] D[ocuments on the origins of War, G.P. Gooch and H.W.V. Temperley (eds.), volume] V, p.41.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ Paul G. Halpern, *The Mediterranean Naval Situation 1908-14* (Harvard 1971); p.319.

tam akılsızlıktı. Bir kıstas olarak, Türkiye ‘Yunanistan’ınkinden daha üstün’ bir donanmaya sahip olma ihtiyacı duydu.⁷ Yunanistan Doğu Akdeniz’deki ana stratejik tehdidiydi, fakat 1908 yılında donanma ülkeyi neredeyse küçük bir saldırıya karşı bile savunamıyordu.

İngiltere’nin güçlü deniz geleneği, yardıma başvurulması hususunda Türkiye için onu güzel bir seçenek yapmasına rağmen, Kraliyet Donanması’nın misyonun ihtiyacını sağlayacağı kesinlikle garanti edilmemişti. Türk devletinin diğer unsurlarının da ayrıca reforma ihtiyacı vardı ve diğer Büyük Devletler’in pastada parmakları vardı. En çok göze çarpan orduda Almanya ve gümrük hizmetinde Fransa’ydı. Türkiye’nin potansiyel bir müttefik olarak stratejik ve Doğu’ya bir çıkış kapısı olarak da ekonomik önemi nedeniyle, Büyük Devletler için Türk hükümetiyle etkileşim önemli bir değerdi. Türkiye’ye yardım etmek ve onun tevecühünü kazanmak isteyen ülke sıkıntısı olmadığından, İstanbul’da nüfuz elde etmek için yoğun bir rekabet geliştirdi. 1908 Jön Türk devrimi İngiltere’nin konumuna yardım etti, fakat entrikalar sürdü. İngiliz Hükümeti’nin amacı Almanya davet edilmeden bir bahriye misyonu sağlamaktı, çünkü özellikle bir çok Türk subayının ‘eğitim için Alman donanmasına kabul edileceği’ şeklinde dedikodu yapılmaktaydı.⁸

Daha geniş uluslararası sahnede Osmanlı donanmasındaki İngiliz mevki, İngiltere’nin İtilaf ortağı Rusya ile ilişkilerini etkileyecekti. Bu ayrıca İngiltere’nin diğer olaylara yaklaşımında önemli bir unsur olacak ve uluslararası dikkatin odağını Doğu Akdeniz üzerine çekecekti: Trablusgarp savaşı, Balkan savaşları ve Liman von Sanders krizi. Misyonun faaliyetleri İngiltere’nin diğer ülkelerle ilişkilerinde önemli faktörler olacaktı. Osmanlı İmparatorluğu bu ülkeler içinde en önemlisiydi.

Koramiral Sir Douglas Gamble Türkiye’ye Bahriye Danışmanı olarak 1908 yılı sonunda atandı ve İstanbul’a 2 Şubat 1909 tarihinde ulaştı. Misyonu yöneten üç amiralden Gamble en kısa dönem görev yapandı, fakat ev sahipleri üzerinde en iyi etkiyi de kendisi yaptı. Sultan’dan Osmanlı İmparatorluğu’nun prestijli Mecidiye Büyük Nişanını aldı.⁹ Ancak görevinden hoşlanmadı. Türk donanmasını yeniden düzenlemek için yaptığı 15 aylık mücadelede, Osmanlı

⁷ [Public Record Office. London] F[oreign] O[ffice Series] 371 [Volume] 1486 f[ile] 438 Adm. Williams to Turkish Ministry of Marine 11 Feb. 1912 encs. in Lowther to Grey 12 Feb. 1912 d[ispatch No.] 438.

⁸ An. Rep. Turkey 1907; chapter 4; BD V, p.41.

⁹ ADM 1/8099; Admiralty memo; 10 Dec. 1909.

deniz kuvvetlerini karakterize eden düzensizlik, teknik yetersizlikler ve mali kısıtlamalarla, işini yapmasına daha da engel olan İstanbul’daki siyasi kargaşayla karşılaştı. Zorluklar çok fazlaydı ve Amiralın gelişinin henüz birinci haftası içinde Lowther Grey’e bildiriyordu: ‘Gamble burada karşılaştığı tarif edilmez karışıklıktan ötürü oldukça dehşete kapıldı ve boş sandıklar işini teşvik etmiyor’.¹⁰ Gamble bozulan sağlığı nedeniyle daha da demoralize oldu. İklim yardımcı olmadı ve Nisan 1910’da ayrıldığında ‘yapılması gereken çok fazla iş’ kaldı.¹¹ Gamble son derece umutsuzdu: ‘Bu o kadar üzücü bir iş ki...Bütün işten bıktım ve çok keyifsizim.’¹²

Buna rağmen 1909 yazında Gamble çarpıcı bir başarı kazanmıştı. Temmuz’da 21 kadar savaş gemisinden oluşan çiçeği burnunda Türk filosu Ege’de üç buçuk aylık bir geziye başladı. On yıllar içinde ilk kez önemli bir Türk donanma operasyonu gerçekleşmişti. 1909 Senelik Raporu bu gelişimi ‘sevindirici’ olarak tanımlıyordu. Çünkü ‘az sayıda Türk subay deniz hizmetinde bulunmuştu ve askerler pratikte eğitim almamıştı.’¹³

Gamble’ın yerini alan Koramiral Hugh Pigot Williams işi daha kolay bulmadı ve dahası Türklerle iyi ilişkiler içinde olmadı. 1910’dan 1912’ye kadar Türkiye’deki iki yılı içinde Williams az şey başardı. Williams’a göre kısmen bu durum Türkiye’ye geldiğinde rütbesinin Koramirallikten Tuğamiralliğe indirilmesine bağlanabilirdi, çünkü rütbesinin indirilmesi otoritesini göstermeyi kendisi için daha güç hale getirdi.¹⁴ (İngiliz Dışişleri Bakanlığı bu değişikliği fark etmişti, fakat ‘çok önemli olmadığını’ düşünmüştü.)¹⁵

Bununla beraber daha önemlisi, Williams’ın ‘bahriye danışmanı’ mı yoksa sadece bir ‘teknik danışman’ olarak mı çalışacağı hakkındaki karışıklıktı. Bu konu üzerinde sözleşmenin İngilizce ve Türkçe nüshaları çelişkiliydi. Şüphesiz bir bahriye danışmanı teknik bir danışmandan çok daha büyük yetkilere sahip olacaktı. ‘Bütün hususlar üzerine bir bahriye danışmanı’¹⁶

¹⁰ B[rotherton] L[ibrary], G[rey] MSS, Lowther to Grey, pte, 8 Feb. 1909; M[microfilm] 1684; R.29.

¹¹ Ann[ual] Rep[ort for] Turkey 1909; Lowther 31 Jan. 1910; in B[ritish] D[ocuments on] F[oreign] A[ffairs: reports and papers from the Confidential Print; K. Bourne and D.C. Watts (eds.); Series B] Vol.20, p. 130 d.26.

¹² ADM 1/8192; Gamble to Greene; 27 Jan. 1910.

¹³ Ann Rep Turkey 1909; Lowther 31 Jan. 1910; BDF A Vol.20; p. 130 d.26.

¹⁴ FO 371/1487; Williams’ termination report to Admiralty; 29 April 1912; f.1330 d.22853.

¹⁵ ADM 1/8192; Foreign Office Memo to Admiralty, 5 March 1910; d.6650.

¹⁶ FO 371/1487 Williams paraphrased by Lowther to Grey (Lowther’dan Grey’e gönderilen yazıda Williams hakkında izahatta bulunuluyor); 2 April 1912, f.1330 d.14729.

donanma içerisinde filonun yeniden yapılandırılması üzerine çalışan bir teknik danışmandan daha fazla otorite sahibi olacaktı. Williams sınırlı yetkilerinin ilerleme kaydetmede kendi yeteneğini de kısıtladığını açıkça hissetti. Bunun yanında, nüfuz için İngiltere ve Almanya arasında İstanbul'da gerçekleşen diplomatik savaş görevini daha da güç bir hale getirdi.

Jön Türk Devrimi 1908 yılı boyunca Türkiye'deki İngiliz nüfuzunun gelişmesine yardım etmiş ve Almanya'nın etkisini azaltmıştı. Ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti derinlemesine güç ve bilgi eksikliği çekti ve birçok eski, Alman yanlısı kişi önemli hükümet kademelerinde tekrar görünebildi. Yabancı entrikalar ve siyasi istikrarsızlık birbirini besledi ve İngiliz Deniz Misyonu için büyük bir problem oldu. İngiltere, ilk olarak misyonu Almanya'nın sağlamasını durdurmak için göndermişti. Williams'ın görevi henüz kendisi işe başlamadan entrikalarla sarsıldı: Gamble'ın gidişi ve Williams'ın gelişi arasındaki gecikme sırasında, Lowther Londra'ya telgraf çekti:

Özellikle Alman kaynaklarından Armstrong Vickers birliğine karşı yapılan muhalefetin üstesinden gelinmesi için Amiral Williams'ın teknik danışmanlıkta bulunmak üzere acilen burada bulunmasına ihtiyaç duyuluyor.¹⁷

Williams Türkiye'ye ulaştıktan kısa bir süre sonra, Bahriye'deki İngiliz taraftarı Müsteşar Halil Paşa'nın yerini (muhtemelen bir entrika sonucu) Alman yanlısı Rüstem Paşa aldı. Williams'ın hizmeti altında çalıştığı iki Bahriye Nazırı, Salih Paşa ve Mahmud Muhtar'ın her ikisi de Alman komutası altındaki orduda eğitilmişlerdi.

Şurası doğrudur ki Williams bakanlıkla ilgili istikrarsızlık sorununa (1909 ve 1910 arası dönemde her bakanın ortalama görev süresi üç aydan azdı),¹⁸ Donanma reform programını siyasi iç karışıklıklarla baş etmek için ayarlamaya kalkışarak cevap verdi.¹⁹ Ancak bir bahriye danışmanı, sadece 'hareket gücünün tek kaynağı...her ufak sorunla bizzat ilgilenen' Bahriye Nazırı ile iyi ilişkiler içinde olduğu sürece etkili olabilirdi gerçeği aynen kaldı.²⁰ Sonuçta Williams bakanların Alman yanlısı önyargılarını büyük bir engel olarak buldu.

Doğrusu bu insanların Alman yanlısı olmaları hiç şaşırtıcı değildi. On yılı aşkın süredir varlığından söz edecek herhangi bir donanma olmadığından,

¹⁷ ADM 1/8192 Lowther to Grey; 23 April 1910.

¹⁸ Ann Rep Turkey 1910; Lowther 31 Jan. 1910; BDF Vol.20; p. 189 d.28.

¹⁹ FO 371/1486 Williams to Minister for Marine; 11 Feb. 1912; encs within Lowther to Grey; 12 Feb. 1912; f.438 d.438.

²⁰ Ann Rep Turkey 1910; Lowther 31 Jan. 1910; BDF Vol.20; p. 189 d.28.

Bahriyedekilerin çoğu Türk subayları uzun yıllardır eğiten Almanların aktif olduğu ordu çevresinden alınmak zorunda kalınmıştı. Buna rağmen Williams bilhassa Mahmud'un misyona güçlük çıkarmasından şikayet etti. Örneğin, ara sıra kendisi haber vermeden gemilere çıkmakta, mürettebatı işlerinin spesifik detayları hakkında sorguya çekmekteydi. Bundan başka Williams görünürde bakanla bir başmühendis de dahil olduğu yeni personel tedariki için anlaşmıştı. İzin geri çekildiğini öğrenmeden önce bunları almak için Londra'ya kadar yolculuk etmişti.²¹ Nisan 1911'de amiral ve bakan arasındaki 'kişisel'²² problemler o kadar ağırlaşmıştı ki Lowther Türkiye'nin İngiltere'den 'başka kıdemli bahriye danışmanı atamayacağından'²³ korktu.

Türk Bahriyesi'yle Alman bağlantısı kendisini başka yollarla da belli etti. Türkler donanmayı denetlemesi için bir İngiliz amirali işe almasına rağmen, bu onları başka subaylar tutmak veya gemiler satın almak için Almanya'ya başvurmaktan alıkoymadı, çünkü özellikle Almanlar Türk arzularına daha yardımcı göründüler. Yunanistan'la donanma yarışında Osmanlı İmparatorluğu prestijli gemiler satın almak istedi: Yüksek tonajlı savaş gemileri ve dretnotlar. Williams bunun gereksiz olduğunu düşündü ve bahriye programını düzeltmek istedi: 'Akdeniz'in sınırlı suları göz önüne alındığında...[destroyerlerin önerilen büyüklüğü]' yaklaşık % 30 azaltılabilirdi'.²⁴ Bununla beraber Williams 'bilgisiz Türklerin olanaklı en kısa süre içinde dretnotlar için feryat ettiğini' itiraf etmek zorunda kaldı.²⁵ Eğer İngiltere dretnotları sağlamazsa Almanya sağlayacaktı. Zaten Temmuz 1910'da İngiltere Türkiye'ye Swiftsure ve Triumph savaş gemilerini satmayı reddedip sadece daha küçük bir gemi sınıfı teklif edince, Türkler yerine Alman gemilerini satın aldı. Sonbaharda Türkler dört tane daha Alman destroyeri satın aldı. Üstelik deneyimli insan eksikliği olan Türkiye'nin bu gemilerde Alman subaylarını işe alacak olması, İngilizlerin Türk donanmasındaki avantajlı konumunu sürdürme umutlarına sürekli tehditti.

1912 yılında Williams ve Türk Bahriyesi arasındaki zayıf ilişkiler bahriye misyonunun yakın geleceği hakkında spekülasyona yol açıyordu. 26 Ocak'ta *Berliner Morgenpost* bildirdi: 'Buradaki Türk Büyükelçiliği...Amiral Williams'ın yerine tanınmış kıdemli bir donanma subayının hizmetini sağlamak

²¹ FO 371/1487 Williams' termination report to Admiralty; 29 April 1912; f.1330 d.22853.

²² BL, G. MSS, Lowther to Grey; pte, 23 April 1911; M.1684; R.29.

²³ BL, G. MSS, Lowther to Grey, pte, 28 April 1911; M.1684, R.29.

²⁴ FO 371/1487; Lowther to Grey; 11 March 1912; f.1330 d.11454.

²⁵ FO 371/1487; Williams to Admiralty 29 April 1912; f.1330 d.22853.

için Alman Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'yla görüşüyor.²⁶ Haber daha çok asılsız spekülasyon olarak görüldü ve diğer bir Alman gazetesi *Lokal-Anzeiger* tarafından yalanlandı.²⁷ Bu esnada Türkiye'nin Amiral Gamble'ın dönüşü için başvurmayaya niyetlendiği belli oldu. Yine de bu tarz spekülasyon, İngiliz Dışişleri'nde Türkiye'deki değerli avantajını kaybedebileceği korkusunu uyandırdı ve döneminin son aylarında Williams ile Bahriye Nezareti arasındaki ilişkilerin düzelmesine hiç katkı yapmadı.

İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın ilgilendiği kadarıyla, Williams kendi zorlukları ve aslında bunların Türkiye'deki İngiliz konumuna etkisinden dolayı kabahati biraz kendisinde bulmalıydı. Williams uzun dönemler İstanbul'dan uzak kaldı ve Lowther bildirdi: 'Bahriye yöneticileri onun burada olup olmamasına aldırmıyor görünüyorlar.'²⁸ Grey durumdan çok endişeliydi ve 1911 baharı ve yazı boyunca Grey, Lowther ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı arasında Williams'tan görevinden istifa etmesinin istenip istenmemesi hususunda süregelen tartışma vardı. Sadece Türklerin Williams'ın yerine bir İngiliz amiral getirmeyebilecekleri korkusu Grey'i bu yöndeki eylemden alıkoydu. Yine de Eylül ayında Dışişleri Bakanı kararlıydı: 'Amiral Williams hakkında bir şey yapılmalı...işini ihmal etmesi bize artan zarar veriyor olmalı.'²⁹ Ancak Williams ev sahipleriyle bir anlaşmaya vardığına inandı ve '[Bahriye] Nazırı ile asla anlaşamadığımı ileri sürdü'.³⁰ Williams böylece Nisan 1912'ye kadar kendi döneminin sona erişini görebildi.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na son raporunda Williams Türk donanması ile ilgili karşılaştığı özel zorlukların başka emaresini verdi. Genelde hevesli genç subayları İngilizlere iyi eğilimli bulmasına rağmen, onlar girişim eksikliği çekmekteydi: 'Hiçbir Türk subay hiçbir sorumluluk almayacak...Bütün sorumluluğun Bahriye Nazırı'na ait olduğunu kabul ediyorlar.'³¹ Gerçekten Türk denizcilerinin % 95'inin okuma yazması yoktu ve bu teknik işlerin yapılması için adamları eğitmede ilave güçlüğüne yol açmaktaydı.³² Ayrıca Williams 16,000 tonun yeterli olduğunu düşündüğü halde, Türklerin 20,000 tonun üzerinde savaş gemileri sipariş etme kararlılığı bakanla

²⁶ FO 371/1487; Goschen to Grey; 27 Jan. 1912; f.1330 d.3870.

²⁷ FO 371/1487; Goschen to Grey 5 Feb. 1912; f.1330 d.4977.

²⁸ BL, G. MSS, Lowther to Grey, pte, 16 Aug. 1911; M.1684; R.29.

²⁹ BL, G. MSS, Grey to Lowther, pte, 14 Sept. 1911; M.1684; R.29.

³⁰ BL, G. MSS, Lowther to Grey, pte, 25 Sept. 1911; M.1684; R.29.

³¹ FO 371/1487; Williams to Admt; f.1330 d.22853, 29 April 1912.

³² Ann. Rep Turkey 1910; Lowther 31 Jan. 1910; BDF A Vol.20; p.190 d.28.

siyasi anlaşmazlıklara sebep oldu. Yunanistan'la donanma yarışında Türkler yüksek prestijli gemiler istedi ve diğer ülkeler yardım etmek için can atmaktaydı. 'Diğer bütün hususlara üstün geldiği' görülen ticari rekabet³³ Williams'ın objektif gayretlerine engel oldu. Hatta İngiliz Hükümeti 'İngiliz üreticilerini o denli güçlü temsil etti ki'³⁴ Amiral kabullenmek zorunda bırakıldı.

Ayrılma zamanı geldiğinde, Williams ev sahiplerinden büyük övgü aldı;³⁵ ancak Gamble'ın yapmış olduğu gibi kendisini Türklere sevdirmemişti. Bu, yabancı entrikalar, kısıtlanmış konumu ve Osmanlı donanmasının kültürü ile yüzleştiğindeki zorluklarla birleştiğinde; ayrıldığı zaman Türk donanmasının yeniden düzenlenmesinde misyonun çok az ilerlediğini göstermekteydi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun donanmasını güçlendirme azmi St. Petersburg'da büyük huzursuzluğa neden oldu ve Ruslar İngiltere'nin Türkiye'ye bu yönden yardımına çok olumsuz baktılar. 1910 yazının sonlarında mesele İngiliz ve Rus hükümetleri arasında doğrudan doğruya tartışıldı. 'Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki deniz gücü dengesinin Türk filosundaki bir artışla değiştirilmesini arzu etmediği'³⁶ ve 'Karadeniz'deki üstünlüğünü devam ettirmeyi son derece önemli kabul ettiği, bunu başarmak için gereken bütün fedakarlıkları yapacağı'³⁷ Grey'e hatırlatıldı. Türkiye'nin donanma takviyesine 'gereksiz bir meydan okuma' olarak bakılmıyordu ve İzvolsky ayrıca 'Genç Türk Donanması'nın İngiliz Amiraller tarafından düzenlenmesinin Rusya'da olumsuz bir etki bırakacağı konusunda'³⁸ uyardı. Ruslar Türk donanmasının kuvvetlenmesinin Boğazlarla ilgili sorununu kötüleştirdiğini fark etti. Rusya'nın savaş gemilerinin Karadeniz'e serbest giriş ve çıkışları Boğazlar kararıyla kısıtlanmıştı. Halbuki Osmanlı donanması yalnız imkanları nedeniyle kısıtlanmaktaydı. Eğer bu imkanlar genişlerse, Türkiye Karadeniz'deki güç dengesinde açıkça avantajlı olacaktı. Çünkü Rusya ile bir çatışma halinde sadece Türkler Karadeniz donanmalarını başka gemilerle güçlendirebilirdi. Oysa Rusya yapamazdı.

Hem Türkiye hem de Rusya'da basın görüşü tartışmadan etkilendi. Osmanlı İmparatorluğu'nda Jön Türk gazetesi *Tanin* 1910 Ağustos ayında bir

³³ FO 71/1487; Williams to Admt; f.1330 d.22853, 29 April 1912.

³⁴ Ibid.

³⁵ FO 371/1487 Lowther to Grey; f.1330 d.19057; 30 April 1912.

³⁶ FO 371/980 O'Bierne to Grey; 30 Aug. 1910 (r. 12 Sept. 1910) f.32988 d.32988.

³⁷ FO 371/980 O'Bierne to Grey; 4 Sept. 1910 (r. 12 Sept. 1910) f.32988 d.32990.

³⁸ Ibid.

makale yayınladı ve Karadeniz'in tarafsızlaştırılmasını önerdi.³⁹ Rusya'da üslup daha kavgacıydı. Yarı resmi gazete *Rossia* Türk subaylarının 'İngiltere'den davet edilen deneyimli öğretmenler tarafından eğitildiğini' yazdı ve Rusya'nın Karadeniz Filosu'ndaki bir artışla güç dengesinin yeniden kurulmasını talep etti.⁴⁰ Doğrusu Ruslar mevcut faaliyetin Yunanistan'a karşı yönelmiş olduğunu kabul ettiler, fakat aynı zamanda 'Jön Türklerden söz ederken kesinlikle bilinmeyen bir niceliğin dikkate alınması gerektiğini' hissettiler. Donanmanın yeniden düzenlenmesi ve Alman gemilerinin satın alınması 'Rusya'da çok büyük bir tedirginliğe sebep olmuştu.'⁴¹ Bu 'bilinmez niceliğin' 'Kafkasya'da, Türk sınırına bitişik gayri memnun ırklar kombinasyonu arasında' devrimi kışkırtmasından korkuldu.⁴² Rusya bu nedenle donanmasını £50-60 milyon tutarında yeniden inşa etmeye hazırlandı, çünkü 'nispeten az masrafla üstünlüğünü sürdürebileceğini...' artık hissetmiyordu.⁴³

İngilizler Rusların kaygılarını çok ciddi olarak karşıladılar. Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfuz gerçekten çok önemli olsa da Rusya ile yapılan 1907 Antlaşması da öyleydi ve bu nedenle İngiliz Dışişleri Rus korkularını yatıştırmak için çok istekliydi. İzvolsky itiraz ettiğinde misyonlar Türkiye'de yaklaşık iki yıldır faaliyettedir. Bununla birlikte O'Bierne'nin raporlarına tepki olarak, Mallet 'yeni ve önemli faktörleri, yani Türk donanmasının İngiltere ile aktif işbirliği içinde yenilenmesinin Rus kanaati üzerine etkisini' belirtti.⁴⁴ Ancak Boğazlar meselesi hakkında İngiltere az şey teklif edebilirdi. 1908 yılında Grey, 'diğer dış devletleri haksız bir konuma koymadan, Boğazların Rusya ve Karadeniz'e kıyısı olan diğer devletlere uygun olacak şartlarla', açılmasının koşullu kabulünü önermişti.⁴⁵ İngilizler 1910 yılında da bu ilkenin arkasındaydı, ancak teklifin şartları bile mesele üzerinde bir Büyük Devlet uzlaşması sağlanmasının ne kadar güç olduğunu göstermektedir.

İngilizler Rusya'ya bir karşılık teklif edemediklerinden, St. Petersburg'u İngiliz deniz misyonlarının haklı olduğu konusunda ikna etmek zorundaydılar.

³⁹ FO 371/980 O'Bierne to Grey; 30 Aug. 1910 (r. 12 Sept. 1910) f.32988 d.32988.

⁴⁰ FO 371/980 O'Bierne to Grey; 6 Sept. 1910 (r. 12 Sept. 1910) f.32988 d.32994.

⁴¹ FO 371/980 Military attaché in St. Petersburg (St. Petersburg'daki askeri ataşe), Capt. Aubrey Smith to O'Bierne 24 Nov. 1910; enc. within O'Bierne to Grey; 30 Nov. 1910; f.32988 d.43985.

⁴² Ibid.

⁴³ FO 371/980 O'Bierne to Grey; 4 Sept. 1910 (r. 12 Sept. 1910) f.32988 d.32990.

⁴⁴ FO 371/980 Mallet's minute to O'Bierne to Grey; 6 Sept. 1910 (r. 12 Sept. 1910) f.32988 d.32994.

⁴⁵ FO 371/552 Grey to Izvolsky; 15 Oct. 1908; f.31738 d.35992.

İngiliz savunması iki yönlüydü. İlk olarak Türk donanmasının Rus güvenliğine gerçekçi bir tehdit oluşturmadığını ileri sürdüler. Türkiye'nin amacı gerçekten Yunan deniz gücüyle boy ölçüşmekti ve Bab-ı Ali Rusları düşmanlaştırmaya ilgi duymuyordu. 1910 yılında Türk donanması hala o kadar zayıftı ki hiçbir güce karşı saldırı tehdidi oluşturamıyordu. Nicolson diyordu ki: 'Şu anda Türkler ne sefer yapacak ve savaşıacak subaylara, ne de Almanlardan satın aldıkları gemileri donatacak mürettebata sahipler. Bir süre için de sahip olmaları olası değildir.'⁴⁶ Türk Dışişleri Bakanı Asım Bey'in görüşüne göre, eğer Türkiye Rusya'yı bir donanma yarışına sokmaya çalışsa bile, daha büyük zenginliğinden ötürü Rusya kazanacaktı. Ancak en azından Türkiye dretnotlara sahip olursa, Boğaziçi'ni Rus saldırısına karşı garanti altına alabilirdi.⁴⁷ 1913 senesinin sonuna kadar bile Rusya'ya karşı bir Türk donanma tehdidi İngiltere tarafından 'şimdilik çok uzak bir ihtimal olarak kabul edildi.'⁴⁸ Bununla birlikte nispi kuvvet değişken bir faktördü ve kaçınılmaz olarak, muhtemelen Rusya'nın aleyhine değişecekti. Bu görüş tek başına İngiltere'nin Türkiye'ye donanmasını teçhiz etmek için yardım etmesi konusunda St. Petersburg'u tatmin etmeyecekti.

İngiliz Hükümeti'nin misyonları gönderme kararını savunduğu ikinci görüşü İngiltere'nin Rusya için ehveni şer olmasıydı. İngiliz Dışişleri'ne göre tercih basitti: 'Eğer bir İngiliz amiral donanmayı düzenlemezse, bir Alman amiral çağrılacak ve işleri daha hızlı yürütecektir'⁴⁹ ve 'Alman etkisi çoktan ordu da olduğu gibi hızla Türk donanmasında da üstün hale gelecekti.'⁵⁰ En azından Rusya için Türkiye'nin müttefikleriyle işbirliği yapması bir Üçlü İttifak devletiyle yapmasından daha iyi olacaktı. Ayrıca:

Türkiye yardım etsek de etmesek de bir donanmaya sahip olmayı istiyor...İngiltere'nin yardım eden devlet olması avantajlı [olacaktır] ve Türk filosu, Türk ordusu gibi Almanlaştırılmamalıdır.⁵¹

Diplomatik gruplaşmalardan başka donanma yarışının hızı bakımından İngiltere, Almanya yerine kendisinin Türkiye'ye yardım etmesinin daha iyi

⁴⁶ FO 371/980 Nicolson minute to O'Bierne to Grey; 30 Aug. 1910 (r. 12 Sept. 1910) f.32988 d.32988.

⁴⁷ BD IX (i) Findlay to Grey; 14 Sept. 1910; p.210 d.182.

⁴⁸ FO 371/1847 O'Bierne to Grey; 9 Dec. 1913; f.49385 d.56342.

⁴⁹ FO 371/980 Mallet's minute to: O'Bierne to Grey; 4 Sept. 1910 (r. 12 Sept. 1910) f.32988 d.32990.

⁵⁰ FO 371/980 Grey to Lowther; 20 Sept. 1910; f.32988 d.32994.

⁵¹ FO 371/980 Mallet's minute to O'Bierne to Grey; 6 Sept. 1910 (r. 12 Sept. 1910) f.32988 d.32994.

olacağını hissetti. Amiral Williams Türk donanmasının büyüme ölçeğini kısıtlamak için bazı çabalarda bulundu. Diğer taraftan eğer Almanya Türk donanmasını kontrol edecekse, Alman gemi üreticilerinden gelen yoğun ticari baskının inşa hızını zorlayacağı hissedildi.⁵² Rusya için, bir ülkeyi Türk donanmasını düzenlemeye yardım etmekten alıkoymayı istemek gerçekçi değildi ve İngilizler Rusya'nın bakış açısından kendilerinin daha iyi bir tercih olduğunu açıkça sezdiler.

Eninde sonunda Ruslar için ilgilenmeleri gereken Amiral Williams'ın işinden daha önemli konular vardı. İngilizlerin Türkiye'ye yaptığı yardımı sevmeyenler fakat bunu acı da olsa kabullenmek zorundaydılar. Üçlü İtilaf St. Petersburg için de önemliydi ve gerçekte Rus güvenliği için tehditlerin en küçüğü olarak kalan husus üzerine onu tehlikeye atmaya değmezdi. Sonuç olarak Rus protestoları 1910 yılı sonunda kayboldu ve Ruslar Türk donanmasının genişlemesine İngiliz yardımını güvenliklerine doğrudan ve yakın bir tehdit olarak bir daha asla konuşmadılar. 1910 diplomatik olarak oldukça sessiz bir yıldır ve meselenin bu zamanda önem kazanması belki de şaşırtıcı değildir. 1911'den 1912'ye kadar daha büyük uluslararası öneme sahip meseleler Doğu Akdeniz'de ortaya çıktı ve bunların bazıları Türkiye'deki Bahriye Misyonları'nın konumu üzerinde etkili olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflığı 1911 ve 1912'de iki savaş yapıp her ikisini de kaybettiği zaman acımasızca ortaya çıktı. Henüz gelişmemiş donanmasının hem İtalya ile hem de Balkan Birliği'ne karşı savaşlarda katılımı neredeyse yoktu. Trablusgarp Savaşı muazzam bir kıyı şeridini etkili bir donanma olmaksızın savunmaya çalışmanın zorluğunu gösterdi. İtalyanlar nispeten daha iyi fakat asla muhteşem olmayan bir donanmayla Libya'daki askerlerinin ihtiyaçlarını karşıladı. Türk donanması savaş patlak verdiğinde Sakız Adası açıklarındaydı ve zarar görmeden 'tam hız Çanakkale Boğazı'na döndü'.⁵³ Akdeniz'de kapana kısılan Tokat ve Alpagut torpido botları⁵⁴ gibi gemiler uzun süre dayanmadı. Lowther 'Trablusgarp'taki felaketin donanmanın zayıflığı sonucu olduğuna' hükmetti.⁵⁵ Sürekli gelişim için ihtiyaç ortaya çıktı, fakat bu pahalıya patlayan bir ders olmuştu. Birinci Balkan Savaşı'nın donanma operasyonları hakkında da benzer şekilde söylenecek az şey vardır. Oysa bu zamanda 'Türk donanmasının kağıt üstünde Yunan donanmasına rakip olduğu'

⁵² Ibid.

⁵³ Ann Rep Turkey 1911; Lowther, 31 Jan. 1912; in BDF, Vol.20, p.332 d.52.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ FO 371/1487 Lowther to Grey; 11 March 1912; f.1330 d.11454.

düşünüldü 've hareketsizliğine bir bahane bulmak güçtür.'⁵⁶ Tecrübeli subayların eksikliği ve stratejik hatalar nedenler olarak gösterildi. Ancak bu iki savaş sebebiyle İngiliz Bahriye misyonlarının konumunu etkileyen başka sorunlar da ortaya çıktı.

Misyonda faaliyet gösteren İngiliz subaylar Türk donanmasının etkin çalışanlarıydı. 'Bahriye Nazırı'nın emirleri altında' sözleşmeliydiler ve hatta 'rütbelere göre Osmanlı üniforması giyiyorlardı'.⁵⁷ Aynı zamanda bütün subaylar Kraliyet Donanması'nın kadrolarındaydı ve İngiliz vatandaşıydı. Londra'daki İngiliz Dışişleri, eğer Türkiye başka bir devletle savaşa girerse misyon hakkında ne yapılacağını bulmak zorundaydı. Bu Eylül 1911'de olduğunda, böyle bir olay için tamamıyla hazırlıksız değillerdi. Ocak 1910'da İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanlığı sorun hakkında kesin belgeleri tasnif etmişti. Yabancı Askere Alınma Yasası, hükümetin açık izni olmaksızın 'Kral ile barış içinde olan bir yabancı devlete karşı savaş halinde olan bir yabancı devletin ordu veya donanması hizmetinde bir görev veya işi kabul etmeyi' suç olarak belirtti.⁵⁸ Misyon hükümetin onayıyla görevlendirildiğinden, İngiliz Dışişleri Amirallerle sadece barış zamanı görevler için sözleşme yapıldığını temin etmek zorundaydı. İtalya ve Türkiye arasında savaş çıkmak üzere olduğunda, Grey meseleye duyarlıydı ve İstanbul'a telgraf çekti:

İtalya ve Türkiye arasında düşmanlıklar başlarsa, Türk hizmetindeki İngiliz deniz subayları sözleşmelerinin sadece barış zamanı için olduğunu ve savaş çıktığında hizmetlerinin durması gerektiğini şüphesiz hatırlayacaklardır.⁵⁹

Bununla ilgili zorluk Türklerin misyona verdikleri yüksek değeri. Eğer Amiralın hizmetleri uzun bir savaş dönemi boyunca tamamen durmak zorundaysa, o zaman misyonun geleceği tehlikede olabilecekti. 1897 Yunanistan-Türkiye savaşı esnasında 'iki ülkeden herhangi birine hiçbir şekilde yardım etmemek kaydıyla' Türkiye'ye bahriye danışmanı olarak hizmet vermeye devam eden Amiral Hobart Hamden ile benzerlik çizildi.⁶⁰ Böylece İngiliz tarafsızlığının korunabileceği ve misyonun kesilmesine de gerek

⁵⁶ Ann Rep Turkey 1912; Lowther, 17 April 1913; in BDF, Vol.20, p.389 d.59.

⁵⁷ FO 371/1487 Lowther to FO; March 1912; quotes from Article three of Admiral Limpus' draft contract (Amiral Limpus'un taslak sözleşmesinin üçüncü maddesinden alıntı yapıyor) ; f.1330 d.24541.

⁵⁸ ADM 1/8191. Admtyp Papers 1 Jan. 1910; contains Foreign Enlistment Act 1870 (1870 Yabancı Askere Alınma Yasasını içeriyor) , Chapter 90, paragraph (paragraf) 4.

⁵⁹ FO 371/1251; Grey to Lowther; 28 Sept. 1911; f.30691 d.37990.

⁶⁰ ADM 1/8191. Admtyp Papers 1 Jan. 1910.

duyulmayacak uygun bir formül yaratıldı. Parlamenter Noel Buxton'un bir sorusuna cevap veren Grey formülü Avam Kamarası'na açıkladı: 'Türk hizmetindeki İngiliz subaylar savaşlarda yer almamak ve hizmetlerinin savaşan taraflara yardımcı olmaması şartıyla görevlerine devam edebileceklerdir.'⁶¹

Doğal olarak Türkler, İngilizlerin subaylarını savaş sırasında aktif şekilde hizmet etmelerine izin vermemeleri kararıyla kaygıya kapıldılar ve Lowther'a subaylar aktif hizmetten çekildikleri için 'donanmanın yeterli miktarda yarar sağlamayacağını' şikayet ettiler.⁶² Ancak bu İstanbul'da İngiliz nüfuzunun azalmasına yol açmadı. Amiral Williams'a göre tam tersi oldu: 'İtalyan Savaşı İngiltere'ye karşı duyulan histe büyük bir gelişmeye neden oldu ve aynı zamanda Alman nüfuzu büyük ölçüde azaldı.'⁶³ Bu nedenle genel olarak Amiral ve subaylarının hassas konumu, hem Üçlü İttifak'la bir diplomatik krizden hem de misyonun geleceği hakkında Türklerle bir tartışmadan kaçınmak için, İngiliz Dışişleri tarafından iyi idare edildi.

Bununla beraber, daha ciddi İngiliz deniz okullarında eğitim alan, Türkiye'deki İngiliz misyonunun bir yan ürünü olan Türk subayları üzerine gelişen krizdi. İngiltere'de eğitilen 15 Türk subayı Trablusgarp Savaşı çıkmadan hemen önce eğitimlerini tamamladılar ve donanmada hizmet etmek için Türkiye'ye döndüler. Eğitimleri tamamlanmayan diğerleri derslerini bitirmek için İngiltere'de kaldılar. Sorun savaş 1912 Mayıs sonunda devam ederken üç mühendis yüzbaşının (Reşid bin Ahmed, Salih Cemal bin İbrahim ve Hikmet Ahmed) eğitimlerini tamamlamaları ve İstanbul'a dönmeleri durumunda ortaya çıktı. Grey, bu subayların dönmelerine izin veremeyeceğini hissetti, çünkü İngiltere'den savaş sırasında almış oldukları bilgiyi aynı savaş esnasında İtalyanlara karşı kullanabileceklerdi. Bu İngiltere'nin tarafsız bir ülke olarak konumunu ihlal edecekti. Bu nedenle Grey aşağıdaki notu Asım Bey'e gönderdi ve subayların dönmesine izin verilmesine itirazlarını açıkladı:

Bu üç subayın Osmanlı İmparatorluğu'na şimdi dönmesine izin vermek İngiliz Hükümeti'nin tarafsızlık yükümlülükleriyle bağdaşmayacaktır, çünkü savaş başladığından beri edindikleri özel bilgileri ihtiyaç duyulduğunda düşmana karşı kullanabilirler.⁶⁴

⁶¹ FO 371/1494; extract from Hansard 17 Oct. 1912; f.18695 d.44786.

⁶² FO 371/1487; Lowther to Grey; 22 Jan. 1912; f.1330 d.3938.

⁶³ FO 371/1487; Williams' Termination Report; 29 April 1912; f.1330 d.22853.

⁶⁴ FO 371/1494; Lowther to Grey 24 May 1912; enc. copy of memo passed on from Grey to Assım Bey (Grey'den Asım Bey'e geçirilen notun kopyası). f.18695 d.22455.

Bu not oldukça duyarsız bir şekilde kaleme alınmıştı, çünkü Türklerin bu subayları özellikle İtalyanlara karşı kullanmak için geri istedikleri söyleniyordu. Bu muhtemelen doğrudu, fakat yine de Grey'in böyle söylemesi diplomatik dikkatsizliği idi. Çünkü özellikle kendisi İngiltere'nin bu üç subayı enterne etmeye 'kanuni hiçbir hakkı olmadığını'⁶⁵ farkındaydı.

Bir uzlaşma olarak İngilizler savaşta kullanılmamak şartıyla subayların dönmesini teklif ettiler. Türkler isteksizce bunu iki koşulla kabul etmeye hazırlandı: İlk olarak 'bu kamuoyuna açıklanmamalıydı'⁶⁶ (İngiltere buna itiraz etmedi) ve ikinci olarak bu örnek 'özel bir durum olacak, emsal teşkil edemeyecek ve tarafsızlık vazifelerinin tanımlanmasında yasal uluslararası bir koşul koymayacak' şekilde kabul edilmeliydi.⁶⁷ Bu üzerinde büyük anlaşmazlık çıkan noktaydı. Kızgın Grey bunun özel bir durum olmadığı yönünde itiraz etti ve savaşın başlamasından önce geri çekilmiş subaylarla çekilmemiş olanlar arasında bir ayırım yapıldı.⁶⁸ Türkler mesajı almış göründü ve Balkan devletleri ile savaşın çok yaklaştığı bir zamanda emsali sınama riskini almadılar: İngiltere'de halen eğitim gören Türk subaylarının çoğu hızla geri çekildi ve Osmanlı donanmasına döndü.

1912 yazında Türkiye'ye döndürülen subayların İtalya'ya karşı görev yapmayacaklarına dair anlaşmayı yerine getirip getirmediğini bilmek imkansızdır. Ancak savaş sırasında filonun hareketsizliği göz önüne alınırsa, muhtemelen yerine getirdiler. Küçük bir meselenin 'eğer İtalyanlar itiraz ederse çok büyük olabileceği'⁶⁹ yönündeki Grey'in endişesi dikkate alındı ve bir diplomatik krizden kaçınıldı. Bununla birlikte Grey'in en azından kısmen sorumlu olduğu Londra ve İstanbul arasındaki bu sürtüşme devam eden savaşlarla birleşince, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve onun yeni İngiliz Bahriye Danışmanı Amiral Arthur Limpus arasındaki ilişkiler açısından bir deneme başlangıcı sağladı.

Williams Misyonu'nun Türkiye'deki İngiliz konumuna verdiği bütün hasar Amiral Gamble'ın 1910 yılında bıraktığı iyi mirasla hafifletilmişti. Williams'ın yola çıkma zamanı yaklaştıkça, Türk Hükümeti onun yerini almasını istediği kişiyi 'oybirliğiyle kararlaştırmıştı'⁷⁰: 'Gamble! Gamble!

⁶⁵ FO 371/1494; Grey to Lowther 22 May 1912; f.18695 d.18695.

⁶⁶ FO 371/1494; Lowther to Grey 16 June 1912; f.18695 d.25539.

⁶⁷ FO 371/1494; Tewfik Pasha to Grey; 20 June 1912; f.18695 d.25251.

⁶⁸ FO 371/1494; Grey's minute to: Tewfik Pasha to Grey; 20 June 1912; f.18695 d.25251.

⁶⁹ FO 371/1494; Grey to Lowther 22 May 1912; f.18695 d.18695.

⁷⁰ FO 371/1487; Lowther to Grey 31 Jan. 1912; f.1330 d.4469.

Gamble! Üç defa Gamble.'⁷¹ Ancak kesinlikle geri dönmek istemeyen Gamble için bir defa görevlendirilme yetmiş de artmıştı bile ve Grey ona baskı yapmadı. Buna karşın İngiliz Dışişleri misyonu canlı tutmak istedi ve 'Türlere başka birini teklif edebileceye kadar Gamble'ı geri çevirmemeye' karar verdi.⁷² 11 Mart 1912 tarihinde, İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın meseleyi ihmal ettiği hüsrana yaratan bir gecikmeden sonra, Churchill, Grey'in baskısı altında⁷³ Amiral Arthur Limpus'u seçti. Limpus amiral olarak Güney Afrika'daki filo ile bir yıllık tecrübesi bulunan genç bir subaydı. Williams döneminin dersleri fark edilmişti ve Limpus'un Türlere tanıtılmak zorunda olduğu kriterler onun 'güzel şahsi intiba' bırakacak 'iyi bir kişi' olmasıydı.⁷⁴ Bahriye Nazırı ile ilişki çok önemli olduğundan, bunlar Osmanlı İmparatorluğu'nda başarılı bir dönem için zorunlu faktörlerdi. Sekreteri Stack, Binbaşı Ashby ve Yüzbaşılar Elliot ve Halifax ile beraber Amiral Limpus Türkiye'ye 1912 Mayısının başında ulaştı.

Devam eden İtalyan Savaşı ve bunu takip eden Balkan Savaşı Limpus'un ilerlemesini bir dereceye kadar engelledi, fakat Amiral derhal Kasım 1913'te sonuç verecek bir proje üzerine çalışmaya başladı. Eğer Türlükler güzel bir donanmaya sahip olmak konusunda ciddiye, o zaman gemilerin bağlanıp bakımının yapılması için iyi kalite doklara ihtiyaç duyacaklardı. Yüzyılın başında donanma gibi tersaneler de çürümeye bırakılmıştı. İzmit limanında muazzam bir yüzen havuzun inşası ve bakımının sağlanması konusunda sözleşme yapılması için yabancı şirketlere teklif sunulmasına karar verildi. Amiral Limpus bu süreci denetlemekle yükümlüydü. Bu amaçla Sociéte Impériale Ottomane Co-intéressée des Docks et Chantiers'i* kurdu.⁷⁵

Türk Hükümeti çürüyen tersanelerini yetenekli ellere teslim etmeye güçlükle ikna edildi...Dünya'daki en usta ve tecrübeli şirketler bu işi ciddiyetle ele almaya zorlukla ikna edildi...Taraflar 16 aylık çalışmadan sonra, benim taslak tekliflerim önlerinde, bir araya getirildiler.⁷⁶

⁷¹ FO 371/1487; Lowther to Grey 30 Jan. 1912; f.1330 d.4959.

⁷² FO 371/1487; minute by Mallet; Lowther to Grey; 22 Feb. 1912; f.1330 d.7709.

⁷³ FO 371/1487; minute by Grey; 4 March 1912; f.1330 d.9274.

⁷⁴ FO 371/1487; Churchill to Grey; March 1912; f.1330 d.10647. Churchill bu övücü ifadelerin Türlükleri etkilemek için tasarlandığını, iç siyaset için olmadığını vurguladı: 'Amiral göklere çıkarılmamalı' (ibid.).

* Osmanlı Ortak Menfaatler Doklar ve İnşaat Şirketi (Çevirenin notu)

⁷⁵ FO 371/1847 Limpus to Mallet; 11 Dec. 1913; forward to FO 24 Dec. 1913; f.49385 d.57988.

⁷⁶ Ibid.

Limpus'un İngiliz olma gerçeğinin hiç şüphesiz görüşmelerin neticesinde bir etkisi oldu: 'Krupp ve Orlando Works'un çok büyük rekabeti karşısında bir peni bahşiş ödenmeksizin sağlama alınan'⁷⁷ sözleşme İngilizlere oldukça uygun koşullarla Armstrong Vickers Şirketi'ne gitti. Benzeri asla 'hiçbir ülkede yapılmamış olan' sözleşme⁷⁸ açıkça sadece Türk veya İngiliz işçilerinin tersanelerde çalıştırılabileceğini saptadı⁷⁹ ve İngilizlere 'otuz sene boyunca donanma inşası ve tamiri için elverişli tekel' verdi.⁸⁰ Donanmadaki mevcudiyeti ile birleştiğinde, bu sözleşmenin bir İngiliz şirketi tarafından kazanılması İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki nüfuzu için önemli bir kıvançtı. Ayrıca Limpus'un Türkiye'deki döneminde en çarpıcı başarı olarak kaldı.

Limpus tersaneler sözleşmesinin kararlaştırılmasının büyük bir kişisel başarı olduğunu sadece Türlükler hizmetini çerçevesinde kabul etmeye hazırды. Ancak Amiral kızıdır, anlaşmanın İngiltere'de, İstanbul'daki nüfuz mücadelesinde dönüm noktası bir zafer olarak görülmesiydi:

Bu başarıya Türlükler için muazzam bir kazanç olarak değil de (aslında böyledir), sadece dolap çeviren İngiliz Hükümeti'nin diğer Büyük Devletler'e karşı kazandığı bir puan olarak bakılmasına hayret ediyorum! Elbette Türlükler böyle birisini talep ettiğinde beni bahriye danışmanı olarak göndermesinin dışında, İngiliz Hükümeti'nin bu işte hiçbir etkisi olmadığını biliyorum.⁸¹

İngilizlerin görüşmelerin sonucundan kendi amaçları için memnun olmayacağını düşünmek belki de Limpus'un biraz saflığından ileri gelmekteydi. Limpus'un sözleşme için gelen yabancı teklifleri kasıtlı olarak elemine ettiğini gösterecek kanıt yoktur. Ancak eğer bir Alman veya İtalyan şirketi bu önemli teklifi bir İngiliz amiralinin yardımıyla kazansaydı, ne gibi bir tepki olacağı hususunda kendisinin bile biraz fikri olmalıdır.

Resmi olarak İngiliz Hükümeti Armstrong Vickers için anlaşmayı sağladığını kabul etmiyordu ve Parlamentoda Grey İngiliz Dışişlerini bütün işten uzaklaştırıyordu. Milletvekili Philip Morrell Mart 1914'te Avam Kamarası'nda, imtiyazın İngiliz Hükümeti'nin bilgisi, yardımı veya rızası ile mi

⁷⁷ Ann Rep Turkey 1913; H.D. Beaumont (İstanbul'daki maslahatgüzar); 4 Dec. 1914; in BDF A Vol.20; p.473 d.61.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ FO 371/2117 Docks Contract (Doklar Sözleşmesi), Article two (Madde iki), paragraph (paragraf) 5; f.367 d.3546.

⁸⁰ Ann Rep Turkey 1913; Beaumont; 4 Dec. 1914; in BDF A, Vol.20, p.473 d.61.

⁸¹ FO 371/1847 Limpus to Mallet; 11 Dec. 1913; forward to FO 24 Dec. 1913; f.49385 d.57988.

yapıldığını bilmek istedi.⁸² Soruyu tam anlamıyla cevaplamayan Grey, anlaşmanın ‘Türk hükümeti ve ilgili şirketler arasında yapılan görüşmelerin sonucu olduğu’ hususunda Meclisi bilgilendirdi. Bunun üzerine elbette Bay Morrell bastırdı ve hükümetin bir İngiliz şirketinin ‘yabancı bir devletin silahlanmasını artırmak için’ sözleşme yapmasıyla ilgilenmesi gerektiğini söyledi. Grey ilgilendiğini kabul etti, fakat anlaşmanın ‘hiçbir diplomatik beyan veya eylemden ötürü’ olmadığını vurguladı. Doğrusu Limpus bir diplomat değildi ve süren görüşmeler hakkında İngiliz Dışişleri’yle yazışmıyordu. Yani Grey yalan söylemiyordu. Fakat aynı zamanda Limpus’un işlemlerdeki rolünden bahsetmemeyi tercih etti. Ancak Morrell’in bir sorusu daha vardı: Hükümet böyle sözleşmeleri önlemeye çalıştı mı? Bu noktada Grey sözleşme görüşmelerinin sonucu hakkında hükümetin hislerini belli etti. Hükümet, diğer devletlerin silahlarını arttırmasını teşvik etmese de böyle ülkeler yine de bunu tercih ederlerse, ‘İngiliz şirketleriyle sözleşmeleri engellemek için kesinlikle hiçbir şey yapmayacaktı.’⁸³ Sonuç olarak Limpus, belki bilmeden ve (iddia ettiği gibi) istemeden İngiliz çıkarlarının temsilcisi gibi hareket ediyordu ve böylece İngiltere, yabancı ülkeleri silahlandırma can sıkıcı meselesine Dışişleri Bakanı’nı sokmadan büyük bir dış politika başarısı kazanabildi.

Bununla birlikte Tersaneler sözleşmesi yapıldığı zaman, misyonun geleceğini tamamen tehdit eden başka bir fırtına oluşuyordu. Yeni bir Alman Ordu Misyonu, İstanbul’daki Birinci Kolordu’nun doğrudan komutasını alacak General Liman von Sanders’in başkanlığında Türkiye’ye gönderiliyordu. Eğer Ruslar İngiltere’nin bahriye misyonunu öğrendiklerinde üzülmüşlerse, bu habere tepkileri çok daha kötüydü. Sazonov derhal Üçlü İtilaf’ı misyonu protesto etmesi için harekete geçirmeye çalıştı ve ironik şekilde kendisi İngiliz donanmasının Alman generali geri çekmek için Türkiye ve Almanya’yı ikna edebileceğini umdu. ‘Gözlerinin önünde İngiliz donanmasının korkusu olmadığı takdirde, Almanya’nın Fransız ve Rus şikayetlerine aldırılmayabileceğini’ düşündü.⁸⁴ Eğer ödün sağlamak veya misyonu durdurmak için diğer önlemler başarısız olursa, ‘üç devletin Türk limanlarının işgali gibi etkin adımlar atmaya hazırlanmasını’ önerdi.⁸⁵ Hiçbir spesifik İngiliz çıkarı Alman misyonu tarafından tehdit edilmiş görünmedi ve İngiliz Dışişleri Sazonov’un önerdiği kadar sorun çıkarmaya isteksizdi. Vansittart not tuttu, ‘Ruslar aynı laflarla

⁸² Hansard 5th Series Volume LIX; 5 March 1914; pp.568-9.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ FO 371/1847 O’Bierne to Grey; 1 Dec. 1913; f.49385 d.54365.

⁸⁵ FO 371/1847 O’Bierne to Grey; 7 Dec. 1913; f.49385 d.55115.

dolular. Biz özellikle bir şey istiyor muyuz?’⁸⁶ ve Sazanov’un amacının ‘Fransızların ve özellikle bizim yardımımızla blöf yaparak Almanları dışlamak’ olduğunu fark etti.⁸⁷ Her halükarda İngilizler Rus ortaklarının adına diplomatik baskı bile uygulamaktan alıkonulacaklardı.

5 Aralık’ta İstanbul büyükelçisi Sir Louis Mallet, İngiltere’nin Liman’ı bir kolorduyu komutasında bulunduracağı için protesto edemeyeceğini, çünkü Limpus’un resmen Türk donanmasına kumanda ettiğini ve ‘teorik olarak güzel olan bu noktanın üzerinde Türkler ve Almanlar tarafından muhtemelen durulacağını’ Grey’e bildirdi.⁸⁸ Gerçekten Almanlar ve Türkler İngiltere’nin rahatsızlığına ve Rusya’nın öfkesine bu şekilde tavır aldılar. Londra’daki Alman maslahatgüzar Von Kühlman, Liman ve Limpus’un konumlarının aynen benzediğini iddia etti.⁸⁹ Jagow Türk donanmasına kumanda eden Limpus’un Boğazları, İstanbul Kolordusu’na komuta eden Liman’dan daha fazla kontrol altında tuttuğunu ifade etti.⁹⁰ Benzer şekilde Sadrazam ‘Limpus’un daha geniş değilse bile benzer bir komutaya sahip olduğunu’ düşündü.⁹¹ Çünkü ‘Amiral Limpus tüm Türk donanmasına kumanda etmekte, oysa Alman general sadece bir kolorduya komuta etmekteydi...iki komuta önem bakımından neredeyse kıyaslanamazdı.’⁹² Ancak İngilizler meseleye farklı vurgu ile baktı: Liman’ın iyi düzenlenmiş bir kolordunun sorumluluğundaki konumu ve ‘etkisiz bir donanmanın kumandanıyla arasındaki farkın’⁹³ gerçekçi olarak Almanlara daha büyük güç verdiğini hissettiler.

Bu çıkarımlar ortak bir Üçlü İtilaf protestosuna önemli bir engeldi ve ortağının faaliyetleri nedeniyle çıkarlarının tehlikeye atılması Rusları öfkelenirdi. Sazonov ‘Amiralin yaptığı işin Rusya için ciddi bir şey olduğunu’ ilan etti.⁹⁴ Eğer meseleyle ilgili yeterli destek almazsa Rusya’nın İngiltere’ye karşı tutumunda bir değişiklik olabileceği uyarısında bile bulundu. Sazonov, Üçlü İtilaf birliğindeki her çeşit eksikliğin Türkiye’yi Alman kampına düşüreceğini hissetti: ‘Eğer üç devlet Alman misyonu meselesi hakkında yenilgiye uğrarsa, Türk hükümeti gücün Üçlü İttifak tarafında yattığına

⁸⁶ FO 371/1847 Vansittart minute to: O’Bierne to Grey; 26 Nov. 1913; f.49385 d.54114.

⁸⁷ FO 371/1947 Vansittart minute to: O’Bierne to Grey; 1 Dec. 1913; f.49385 d.54365.

⁸⁸ FO 371/1847 Mallet to Grey; 5 Dec. 1913; f.49385 d.54955.

⁸⁹ FO 371/1847 Grey to Mallet; 9 Dec. 1913; f.49385 d.55998.

⁹⁰ FO 371/1847 Grey to O’Bierne; 15 Dec. 1913; f.49385 d.55671.

⁹¹ FO 371/1847 Mallet to Grey; 13 Dec. 1913; f.49385 d.56308.

⁹² FO 371/1847 Mallet to Grey; 15 Dec. 1913; f.49385 d.57406.

⁹³ FO 371/1947 Nicolson minute to: Mallet to Grey; 5 Dec. 1913; f.49385 d.54955.

⁹⁴ FO 371/1847 O’Bierne to Grey; 9 Dec. 1913 (r. 15 Dec.); f.49385 d.56342.

kesinlikle hükmedecektir.⁹⁵ İngilizler için sorun kötünün iyisi haliydi: Alman misyonuna katlanmak ve Rusya'nın desteğini kaybetmek; veya İngiliz misyonunu bırakmak ve Türk desteğini kaybetmek; ya da bir uzlaşma bulmak.

Bununla birlikte Aralık 1913'te Amiralın konumunu iki bilinmeyen sarmaktaydı. İlki Amiral Limpus'un yetkilerinin kapsamı hakkında İngiliz Hükümeti'nin ne kadar bildiğine dairdi. Mallet ilk kez Limpus'un 5 Aralık'ta donanmayı komuta ettiğinden bahsettiğinde, Nicolson tam bir şaşkınlıkla tepki gösterdi: 'Amiral Limpus'un donanmaya kumanda ettiğini bilmiyordum. Onun sadece orada bir danışman ve öğretmen olarak bulunduğunu düşündüm.'⁹⁶ Grey aynı şekilde hazırlıksızdı: 'Amiral Limpus'un komutasının niteliğini fark etmedim. Çok dikkatli davranmalıyız.'⁹⁷ Ayrıca O'Bierne'ye iddia ediyor: 'Amiral Limpus donanmanın gerçek komutasına sahip...bu düzenleme farkında olmamama rağmen şimdiye kadar yıllardır vardı.'⁹⁸ Bu tamamıyla doğru değildir; Grey'in unutmış olabilme ihtimaline rağmen, Nisan 1912'de İngiliz Dışişleri Limpus'un sözleşmesinin detaylarına biraz ilgi gösterdi. Lowther tarafından Londra'ya gönderilen taslak sözleşmenin birinci maddesi açıklıyordu:

Amiral Limpus donanmada, Bahriye Teşkilatı'nda ve bahriye okullarında gerekli reformları yapmakla görevlidir...Kendisi donanma komutanı ve bahriye danışmanıdır.⁹⁹

Bu madde hakkında oldukça tartışma oldu, fakat bu tartışma kritik 'donanma komutanı' ifadesi hakkında değil sadece 'bahriye danışmanı' hakkındaydı. İngilizler Amiral Williams'ın karşılaştığı güçlükleri takip ederek, onun yerini alacak kişinin sadece teknik danışman değil, bahriye danışmanı olmasının sağlanması konusunda istekliydiler. Lowther sözleşmenin bu kısmını Dışişleri Bakanlığı'nın onayına geçirmeden önce Türk Dışişleri Bakanı Asım Bey'le tartıştı.¹⁰⁰

Dışişleri Bakanlığı'nda sözleşme Mallet, Nicolson ve Grey tarafından okundu. 'Bahriye danışmanının' uygun statü olduğu ve üzerinde ısrar edilmesi hususunda anlaşmalarına rağmen, Amiralın Kumandan olarak konumu hakkında

⁹⁵ FO 371/1847 O'Bierne to Grey; 14 Dec. 1913; f.49385 d.56325.

⁹⁶ FO 371/1847 minute by Nicolson: Mallet to Grey; 5 Dec. 1913; f.49385 d.54955.

⁹⁷ Ibid. minute by Grey.

⁹⁸ FO 371/1847 Grey to O'Bierne; 11 Dec. 1913; f.49385 d.55771.

⁹⁹ FO 371/1487 Lowther to Grey; April 1912; f.1330 d.24541.

¹⁰⁰ FO 371/1487 Lowther to Grey; 2 April 1912; f.1330 d.14729.

yorum yapmadılar. Sözleşmenin büyük kısmının onaylanmasını İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na ve Limpus'un kendisine bıraktılar.¹⁰¹ İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanlığı sözleşmeyi okuduğunda Birinci Madde üzerinde aynı görüşü kabul etti ve kayıtlarda Amiralın Kumandan olarak statüsünden yine bahsetmedi.¹⁰² Ancak Grey'in Aralık 1913'teki şaşkınlığı yeterince samimiydi ve onun yalan söylediğini gösteren az kanıt vardır. Muhtemel olan daha önceki 'teknik danışman' 'bahriye danışmanı' tartışması İngilizlerin dikkatini dağıtmış ve böylece basit şekilde Birinci Madde'nin geri kalanını gözardı etmişlerdi. Bundan başka Nisan 1912'de Türk donanması İtalyan savaşı sırasında pasif ve bu nedenle önemsiz olduğundan dolayı donanma komutanının konumu Aralık 1913'de olduğu kadar dikkat çekici görünmemiş olabilirdi. İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tümceyi daha önemle fark edebilmiş olmasına rağmen, sözleşmeyi İngiliz Dışişleri'nden sonra aldığı için bu konu üzerine bir tartışma yaratmaya ilgi göstermedi. Açık olan şey, Liman von Sanders krizi çıktığında Limpus'un konumunun İngiliz hükümetine sıkıntı verici olmasıydı ve Grey konumu gözardı etmesinden ötürü daha da sıkıntılı hale geldi.

İkinci muamma İngiliz Hükümeti'nin 1908'den itibaren Türkiye'ye Bahriye Misyonu hakkında ne kadar az detaylı bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Limpus'un donanma kumandanı olduğuna dair haberler patlak verince, Grey 'Williams ve Gamble da aynı yetkilere sahipti. O (Limpus) yasaları çiğneme veya bütçeyi aşma dışında her şeyi yapabilir.' şeklinde bilgilendirildi.¹⁰³ Bu da kesin olarak doğru değildir. Gerçekte misyonu yöneten üç amiral referans ve konumlarında az farklı koşullara sahipti. Lowther Williams'ın sözleşmesini Grey'e Şubat 1912'de gönderdi. Sözleşmede 'Amiral 'iki sıfatla hareket eder, Bahriye Danışmanı ve filonun müfettişi' denilmektedir.'¹⁰⁴ Sözleşme ayrıca İngiliz Amiral ile kim olduğu belirtilmeyen Williams'ın rapor verdiği 'donanmanın kumandasındaki subay' arasında ayırım yapmaktadır ve Williams deniz manevraları hususunda onunla ortak karar vermek zorundaydı.¹⁰⁵ Elbette Williams için her iki rolü de yapmış olması ve ortak kararları da kendi başına vermiş olması mümkündür, çünkü özellikle 1910 yılında sözleşmesi tartışıldığı sırada İngiliz Dışişleri, Amiralın görevlerinin 'Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın talimatları altında...Türk

¹⁰¹ Ibid.: FO minutes.

¹⁰² FO 371/1487 Admiralty Memo; April 1912; f.1330 d.16211.

¹⁰³ FO 371/1847 minute to: Mallet to Grey; 10 Dec. 1913; f.49385 d.55766.

¹⁰⁴ FO 371/1486 Lowther to Grey; 7 Feb. 1912; f.438 d.7062.

¹⁰⁵ Ibid.

Donanması'nın Kumandanı vasfıyla' donanmayı yönetmek olmasını teklif etti.¹⁰⁶ Ancak Williams'la bir donanma kumandanı olarak sözleşme yapılmadı. Bundan başka konu tartışılmadığından 'donanma müfettişinden' daha güçlü ve prestijli 'donanma kumandanına' değişiklik için bir sebep yoktur. Ancak bu değişiklik Aralık 1913'te Üçlü İtilaf'ın ve özellikle İngiliz zorluklarının köküne uzanmaktadır. Bu zamanda Limpus'un konumu, İngiltere'nin kendisini 'oldukça haksız' duruma sokmadan Alman misyonlarına karşı harekete geçmekten alıkoymdu.¹⁰⁷

Almanlar için İngilizlerin zorlukları önemli bir destekti ve Limpus benzetmesi onların en güçlü argümanıydı. Doğal olarak 'bunun kıymetini sonuna kadar ve hatta epeyce de fazla' kullandılar.¹⁰⁸ Alman basını, bu sorunun Üçlü İtilaf'ın Alman prestijine zarar vermek amacıyla işbirliği yaptığını gösterdiğini iddia ederek İngiliz karşıtı görüşü körükledi.¹⁰⁹ Almanlar iddialarında daha da ileri giderek donanmanın kontrolünün ordunun kontrolünden daha fazla diplomatik öneme sahip olduğunu belirttiler:

Teknik açıdan bir donanma yaratmak, Türk malzemesiyle Alman modelinde büyük bir ordu oluşturmaktan çok daha kolay olduğundan, daha adilce İngiliz Amiralın atanması Alman bir Generalin atanmasından daha fazla siyasi kaygılara yol açabilirdi.¹¹⁰

Bu elbette doğru değildi. Ancak deniz gücü, dretnotların icadıyla güç dengesinde bir kez daha önemli bir unsur olduğundan, böyle siyasi endişeler kolaylıkla uyandırılmaktaydı. İngiltere'nin Rusya'nın içini rahatlattığı üzere, Türk donanması başlangıç aşamasında kaldı ve hiçbir devlete saldırgan bir tehdit olmadı. Ancak İngiltere'nin stratejik olarak hassas bir bölgede güçlü bir donanma inşa edilmesine ve düzenlemesine yardım etmesi prensip olarak ciddi bir meseleydi. İngiliz Dışişleri 'Amiral Limpus ve General von Sanders arasındaki benzerliğin teorik olarak güzel bir nokta ve kendilerine yeterince sıkıntı veren güzel bir nokta olmasına rağmen pratikte oldukça yanlış olduğuna' inandı.¹¹¹ Bununla birlikte İngilizler misyonu sadece Rusları memnun etmek için geri çekmek istemedi. Mallet Türk donanmasına İngiliz komutasının 'bu

¹⁰⁶ ADM 1/8192 Foreign Office to Admiralty; 22 Feb. 1910; d.6650/10.

¹⁰⁷ FO 371/1847 FO minute to: O'Bierne to Grey; 7 Dec. 1913; f.49385 d.55115.

¹⁰⁸ FO 371/1847 Vansittart minute to: O'Bierne to Grey; 7 Dec. 1913; f.49385 d.56342.

¹⁰⁹ FO 371/1847 Goschen to Grey; 15 Dec. 1913; f.49385 d.56359.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid. FO minute.

ülkedeki tek avantajları' olduğunu hissetti.¹¹² Almanlar da Liman von Sanders'i geri çekmek istemedi ve eğer İngilizler çekilirse bunu yapmaya zorlanacaklardı. Sazonov görüşmelerinde Limpus'un geri çağrılabilirliğinden 'Almanların çok korktukları' izlenimini edindi.¹¹³

Rus büyükelçisi Giers tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na yapılan ilk uzlaşma teklifi, Limpus'un Misyon Karargahı'nı Armstrong Vickers'in yeni tersaneleri inşa ettiği İzmit limanına taşınmasıydı.¹¹⁴ Limpus inşaatı nasıl olsa denetlemek zorunda kalacaktı ve bu en azından misyonu İstanbul'un politik velvelesinden uzaklaştıracaktı. Bu hamle ayrıca General von Sanders'in konumunu görüşürken İngiltere'ye biraz diplomatik manevra imkanı verecekti. Grey, Amiralın görevleriyle tutarlı olması ve donanmayla çalışmasını engellemek kaydıyla, İngiliz Dışişleri'nin böyle bir hareketi destekleyeceğini belirtti.¹¹⁵ Ancak Mallet böyle bir hareketin imkansız olacağına inandı. Yeni havuzlar tamamlanmadan donanmayı İzmit'ten yönetmek anlamsız olacaktı ve Mallet havuzların tamamlanmasının 'çalışmalar bile başlamadığından dolayı birkaç sene süreceğini' bildirdi.¹¹⁶ Bundan başka Amiral, Bahriye Nazırı ve Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile irtibat kurmak zorunda olduğundan, İstanbul'da üslenmesi zorunluuydu. Bu teklif bundan dolayı daha fazla incelenmedi.

Amiral Limpus'un mevkiinin, sözde veya gerçekte, 'donanma kumandanından' sadece 'bahriye danışmanına' indirilebilme ihtimaline daha çok önem verildi. Londra böyle bir hamlenin misyona az zarar verecek iyi bir pazarlık kozu olacağını hissetti.

Eğer Amiral Limpus'un unvanını sürdürürsek, Almanlara itirazlarımıza karşı etkili bir cevap imkanı veriyoruz... Eğer sonuçta Almanya, İngiliz Amiralın daha az kapsamlı bir unvana sahip olması şartıyla General Liman'ın statüsünde herhangi bir değişikliğe razı olacaksa, kesinlikle Türklere 'bahriye danışmanının' 'donanma kumandanı' kadar her şeyi yapabileceği ve yapacağı, ve değişikliğin tehlikeli bir durumdan kurtaracağı açıklanabilirdi.¹¹⁷

Limpus'un kendisi bu görüşte değildi:

¹¹² BD XI; Mallet to Grey; 5 Dec. 1913; p.360, d.405.

¹¹³ FO 371/2112 Buchanan to Grey; 6 Jan. 1914; f.88 d.760.

¹¹⁴ Bombard to Doumergue; 14 Dec. 1914; in *Documents Diplomatiques Français 1871-1914* (DDF); 3eme Series; Vo1.8; p.785, d.626.

¹¹⁵ FO 371/1847; minute to: Mallet to Grey; 12 Dec. 1913; f.49385 d.56049.

¹¹⁶ FO 371/1847; Mallet to Grey; 12 Dec. 1913; f.49385 d.56310.

¹¹⁷ FO 371/1847; FO minute to: Mallet to Grey; 14 Dec. 1913; f.49385 d.56310.

TÜRKLER [Aynen] kendisinin istihdamından umdukları yarar hususunda önyargısız olarak, İngiliz Amiralın kağıt üzerindeki yetkilerinde böyle bir kısıtlamaya razı olabilir mi?...Hayır;...çünkü böyle bir değişiklik, onun gerekli reformların yapılması için ısrar ettiği zaten zor görevini daha da zorlaştıracaktı.¹¹⁸

Türklerin Amiralın yetkilerinde bir azalmayı desteklemeyeceği hususunda Mallet Limpus'la aynı fikirdeydi: Bu 'Türk hükümeti tarafından İngiltere'nin bu ülkedeki ilgisizliğinin bir başka kanıtı olarak sayılacaktı.'¹¹⁹ Bir Dışişleri memuru olan Parker, unvanı kırılırsa Limpus'un daha az etkili olması için hiçbir sebep göremedi: 'Her şey kişiye bağlıdır. Amiral Gamble her şeyi yapabiliirdi. Amiral Williams hiçbir şey.'¹²⁰ Limpus bununla birlikte 'yetkilerinden herhangi bir indirim yapılmasına en güçlü şekilde karşı çıkmaya' devam etti.¹²¹ Amiral problemi kendisinin veya Liman von Sanders'in konumunda görmedi. Türk hükümetine danışmanlık yapanların hepsinin bir ülkeden gelmesini 'uygunsuz' buldu ve Liman'a da kendisi gibi 'tam yetki verilmesi' gerektiğini düşündü:¹²²

Kendisinin veya başka bir danışmanın, yetkilerini Türkiye'nin veya başka bir ülkenin zararına olarak kötüye kullandığı anlaşılırsa, görevden alınması ya da yetkilerinin indirilmesi zamanı gelecektir.¹²³

Limpus, İngilizlerin en fazla kontrat Nisan 1914'te yenileneceği zaman unvanının yeniden gözden geçirileceğini önermeleri ve belki statüde bir indirimi o zaman düşünmeleri gerektiğini hissetti.¹²⁴ Ancak diplomatik gerçekler bunun Ruslara uyacak bir çözümü başarmak için yeterli olmayacağını göstermekteydi. Limpus ve Mallet'in itirazlarına rağmen, Grey hala Amiralın yetkilerinin düşürülmek zorunda kalılabileceğini hissetti.¹²⁵

Bu krizin ortasında İngiliz Dışişleri için başka bir sorun gelişti. 8 Aralık'ta Londra'daki Türk büyükelçisi Tefvik Paşa Grey'e yazarak 16 deniz

¹¹⁸ FO 371/1847 Limpus to Mallet; 11 Dec. 1913 (forwarded to FO 24 Dec. 1913) f.49385 d.57988.

¹¹⁹ FO 371/1846 Mallet to Grey; 8 Dec. 1913 f.48901 d.56140.

¹²⁰ FO 371/1847; FO minute to: Mallet to Grey; 14 Dec. 1913; f.49385 d.56310.

¹²¹ FO 371/1847; Mallet to Grey; 14 Dec. 1913; f.49385 d.56310.

¹²² FO 371/1847 Limpus to Mallet; 11 Dec. 1913 (forwarded to FO 24 Dec. 1913) f.49385 d.57988.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ FO 371/1847; Mallet to Grey; 14 Dec. 1913; f.49385 d.56310.

¹²⁵ FO 371/1847 Grey minute (27 Dec. 1913) to: Limpus to Mallet; 11 Dec. 1913 (forwarded to FO 24 Dec. 1913) f.49385 d.57988.

subayının daha ödünç verilmesini istedi. Bunların çoğu ustabaşı, mühendis ve güverte subayıydı. Ancak aralarında faal donanmayı savaş zamanı komuta edecek bir tane amiral veya kaptan ve torpedo filosuna savaş ve barış zamanı komodorluk yapacak bir kaptan veya deniz binbaşısı da vardı. Tefvik'e göre bu 'Amiral Limpus'un hazırladığı proje' ile uygun olacaktı.¹²⁶ İngiliz Dışişleri şaşırı. Böyle bir proje hakkında gerçekten hiçbir şey bilmiyorlardı. Türklere daha fazla bahriye yardımı ve subayları vermek, şu anda sağlanan desteğin geleceğinin bile tehlikede olduğu bir zamanda kesinlikle uygun olmayacaktı. Eğer bu duyulursa, böyle bir ödünç verme Alman misyonu üzerine yaşanan ağır krizi elbette daha da alevlendirecekti. Üstelik savaşta donanmaya bir Kraliyet Donanma kaptanının komuta etmesi Yabancı Askere Alınma Yasası'nı ihlal edecekti. Teklif bu nedenle 'kanunen imkansız ve siyaseten uygunsuzdu'.¹²⁷ Limpus görünürde bağımsız girişimi nedeniyle eleştirinin çoğunu aldı: 'Amiral Limpus'un anlaşılan bu önerileri Sir L. Mallet'e danışmadan ileri sürmüş olması üzücüdür.'¹²⁸ Ancak Limpus İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na Kasım ayında danışmıştı ve buradan İngiliz Dışişleri'ne giden bir mektup Grey'den Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na (ayrıca Mallet'e de gönderilmişti) giden ve Limpus'u hareketi nedeniyle azarlayan mektupla karşılaştı. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, pusulasında Limpus'un emekli İngiliz subaylarının savaş zamanı donanmayı kontrol etmesi yönündeki isteğini bildirmekteydi.¹²⁹ Tefvik'in mektubu emekli subaylardan bahsetmiyordu. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Limpus'un isteğini (15 Kasım tarihliydi) yaklaşık bir aydır değerlendirmekteydi ve bu Türklerin sabırsızlığını açıklamaktadır.

Limpus'un talebinin özü, savaş zamanı Osmanlı donanmasındaki İngiliz vatandaşlarının Yabancı Askere Alınma Yasası'nı devre dışı bırakmak için Türk vatandaşı mı olmaları gerektiğini, emekli mi olmak zorunda kalacaklarını, ya da 'Türk hizmetinde geçici görevle atanıp atanamayacaklarını' sormaktı.¹³⁰ Gecikmenin ortaya çıkması Limpus'u İngiliz Dışişleri'nin öfkesinden kurtardı, fakat Liman von Sanders krizinin politik ortamı bu fikirden bir şey çıkmasını engelledi. Limpus sonuçlar konusunda 'Türk Hükümeti iyi bir donanmaya sahip olmak için kararlı ve biz onları hayal kırıklığına uğrattıysak başka yere

¹²⁶ FO 371/1846 Tewfik Pasha to Grey; 8 Dec. 1913; f.48901 d.55348.

¹²⁷ Ibid; Vansittart minute.

¹²⁸ Ibid. minute by Crowe.

¹²⁹ FO 371/1846 Limpus to Admty; 15 Nov. 1913 enc. in Admty to FO 11 Dec. 1913; f.48901 d.56002.

¹³⁰ Ibid.

başvuracaklar.’ uyarısını yaptı.¹³¹ Ancak Grey temkinli olmakta kararlıydı. Plan tümüyle reddedilmediyse de kesinlikle rafa kaldırıldı ve savaşın başlamasından önce bir daha ortaya çıkmadı.

Liman von Sanders krizinin diplomatik içyüzü başka yerlerde iyi şekilde belgelenmiştir. Alman ve İngiliz misyonları, fırtına estiğinde nispeten sağ salim kurtuldular. İngiliz nüfuzunun Osmanlı donanmasında üstün kalması ve Alman etkisinin orduda egemen olması ilkeleri tartışılmazdı. General von Sanders aslında İstanbul’ un doğrudan kontrolünü yetkilerinden alması için terfi ettirildi. Ancak İngilizlerin konumunu değiştirmemekle beraber yeniden gözden geçirmeyi kabul ettikleri Limpus gibi onun kalmasına izin verildi. Almanya geri çekilmiş olmasına rağmen, daha acı bir durumu kabullenmek zorunda kalanlar Ruslar oldu: Mesele yüzünden savaşa gitmeye gayri muktedir ve isteksiz olarak, Üçlü İtilaf’ ın dayanışması Limpus’ un konumuyla çatlamış bir durumda, Türkiye’ nin devletinin çeşitli uzuvlarını düzenlemek ve yönetmek için dış yardıma ihtiyaç duyduğu ve Almanya, Fransa ve İngiltere’ nin bu sorumluluğu paylaşmaya arzulu oldukları gerçeğini kabul etmek zorunda kaldılar.

Bununla birlikte, bir kez daha İngiliz Bahriye Misyonu öncekinden daha büyük bir ehemmiyetle uluslararası ilişkilerin ilgi odağı oldu. Tersane imtiyazı İngilizlere muazzam bir ödül; fakat Liman von Sanders krizinin sıkıntısı ve Üçlü İtilaf’ ta açtığı bölünmeler ödenmesi gereken bir bedel olduğunu gösterdi.

Kendinden öncekiler gibi Amiral Limpus çoğunlukla Osmanlı Bahriyesi’ nin ve askerlerinin tutumu yüzünden Türk Donanması’ nı reform görevini zor buldu. Türklerin reformun gerekli olduğunu kabul ettiklerini gördü ve ‘bu reformları uygulamak için Batı yardımına...ve tavsiyesine ihtiyaç duyuyorlardı.’¹³² Ancak 1908’ den beri Türklerin aldıkları tavsiyeyi takip etmede başarısız olduklarını birçok sebep tespit ederek anladı. İlk olarak Limpus’ a göre, ‘doğu zihniyeti’ ‘yoğun şekilde muhafazakardı’ ve spesifik değişimleri almaya istekli değildi.¹³³ Üstelik Türk yetkililer düşük ücretle düşmanlaştırılmıştı ve bunun sonucunda düşük moralle verimsizdiler. Güçlü Bahriye Nazırı’ na karşı sorumlu olarak işe alınan bahriye danışmanları kararlarını uygulamada otorite eksikliği çektiler. Türksever Limpus ahlaki bir bakış açısından, İngiltere’ nin ‘fena halde hasta bir ulusun sağlığını ve makul

¹³¹ FO 371/1847; Mallet to Grey; 14 Dec. 1913; f.49385 d.56310.

¹³² FO 371/1847 Limpus to Mallet; 11 Dec. 1913 (to FO 24 Dec. 1913) f.49385 d.57988.

¹³³ Ibid.

refahını yeniden kazanmasına yardım etmek zorunda olduğunu’ düşündü.¹³⁴ Ancak dış yardım verildiği zaman Türk yetkililer dış danışmanların gizli amaçları olduğundan şüpheliydiler. Büyük Devletler’ in Türkiye’ ye gerçekten yardım etmek mi yoksa çökmesine izin vermeye mi çalıştıkları hususunda çok büyük kuşku vardı. Limpus İngiltere, Almanya ve Fransa’ nın bundan hiçbir şey elde edemeyeceği konusunda uyardı.¹³⁵ Bununla birlikte İngiltere dahil olmak üzere Büyük Devletler (Rusya hariç), dretnotların tedariki yoluyla donanmasını takviye etmesi için Türkiye’ ye yardıma çok istekliydiler ve böylece onu Yunanistan’ la donanma yarışına girmeye teşvik ettiler. Mallet bu yarış ‘üzücü’ buldu. Buna karşın Limpus ‘Türk hükümeti bu konu hakkında tavsiye dinlemeyecektir’ dedi.¹³⁶ Balkan Savaşı ve bir dereceye kadar Liman von Sanders olayı gibi sürekli ‘dış saldırganlığın’¹³⁷ getirdiği ek yükü Limpus kendi işinin birçoğu Amiral Williams’ ı da bezdiren aynı zorluklarla engellendiğini gördü.

Ancak Limpus görevinde Williams’ tan daha başarılı oldu. Sadece tersane sözleşmesini kararlaştırmakla kalmadı, ayrıca dönemi boyunca donanmanın organizasyonunda büyük ilerleme oldu. Mallet 1914 yazında bildirdi: ‘Türk donanmasının son altı ay içinde epey gelişim gösterdiği yetkin tanıkların görüşüdür. Şimdi randımına ulaşmak için düzlüğe çıkıyor’.¹³⁸ Türklerin kendileri de 1913 yılı sonunda yapılan ilerlemeyi fark etmeye başlamışlardı. Aralık’ ta ‘Türk Donanması’ başlıklı, Limpus tarafından yapılan işi öven ve özellikle askerlerin eğitime ve bahriye okullarındaki gelişmeye odaklanan kompliman bir makale *La Turquie* gazetesinde çıktı.¹³⁹

Doğal olarak gelişimi fark eden sadece Türkler değildi. İstanbul’ daki Rus deniz ataşesi ‘son zamanlarda gerçekleştirilen çok yönlü gelişimden adamakıllı etkilenmişti’.¹⁴⁰ Büyükelçi Giers, Rusların ‘eğer Türk donanması güçlü olursa Karadeniz’ de kendilerini güçlendirmek zorunda kalacaklarını’ ilan etti.¹⁴¹ Bu Rus söylemlerinde yeni bir şey yoktu ve Mallet ayrıca gözlemledi:

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ FO 371/1846 Mallet to Grey; 27 Oct. 1913; f.48901 d.48901.

¹³⁷ FO 371/1847 Limpus to Mallet; 11 Dec. 1913 (to FO 24 Dec. 1913) f.49385 d.57988.

¹³⁸ FO 371/221 Mallet to Grey; 8 June 1914; f.115 d.25448.

¹³⁹ FO 371/1846 *La Turquie*, 7 Dec. 1913 enc. in: Mallet to Grey; 8 Dec. 1913 f.48901 d.56140.

¹⁴⁰ FO 371/2114 Mallet to Grey; 11 May 1914; f.115 d.20759.

¹⁴¹ Ibid.

Olanlara besbelli ciddi önem verse de, onun [Giers'ın] İngiliz deniz subayları tarafından sağlanan yardıma göndermesi...mükemmel şekilde dostane ve asla bir şikayet tarzında değil.¹⁴²

Türkleri daha da cesaretlendiren 'Yunan bakan gelişimden ciddi olarak kaygılıydı' raporuydu.¹⁴³ Bu tam da Türklerin aradığı gelişmeyi ve Limpus'un iki yıllık sözleşmesi bitmeye yaklaştığında, Türk hükümeti 5 Mart 1914 tarihinde Sadrazam Said Halim Paşa'nın mektubuyla resmen Amiralın görev süresinin uzatılmasını istedi: 'Bir yıl süresince sözleşmenin devam etmesinden çok mutlu oluruz.'¹⁴⁴

Ancak hırslı genç bir subay olan Amiral Limpus amiral olduğundan beri zamanının üçte ikisini Türkiye'de geçirmişti. Osmanlı donanmasına hizmet ederken Kraliyet Donanması'ndaki kariyerinin hiçbir yere ilerlemediğini hissetti. İngiliz hükümetinin Türkiye'de yaptığı işe verdiği önemi beklemedi. Grey ona yeniden güven vermeye çalıştı: 'Amiral Limpus Türkiye görevini almadan önce Kraliyet Donanması'nda gelecekteki kariyerine zarar gelmeyeceği hususunda benim tarafımdan bilgilendirildi. Bundan sonra da zarar gelmeyecektir.'¹⁴⁵ Yine de Limpus'un 'iki yılın ötesinde kalma niyeti olmadığı' gitgide belli oldu¹⁴⁶ ve 'İngiliz hükümeti tarafından baskıda bulunulmadığı takdirde' Osmanlı hizmetinde kalmayacaktı.¹⁴⁷

Bu durum, 1912'de zorluğunu yeterince kanıtlamış olan amiralın yerini doldurma problemini getirecekti. Bundan başka misyon kadrosunun sürekli değişimi ne bahriye programının devamına ne de Türklerle iyi ilişkileri sürdürmeye yararlı değildi. Mallet iki seneden daha fazla bir dönem için bir subay atanmasını istedi ve hiçbir genç subay böyle bir görevi kabul etmeyeceğinden dolayı, Limpus'un yerini emekli olmaya yakın bir subayın almasını teklif etti.¹⁴⁸ Crowe aynı fikirde değildi, çünkü bunun Türkler tarafından yanlış yorumlanacağını düşündü: 'Almanlar subaylarının en iyisini bu tarz görevlere gönderiyorlar.'¹⁴⁹ Limpus kalmak için isteksiz de olsa misyonun tam anlamıyla sürdürülmesi gerektiğini düşünüyordu. Eğer İngiltere

¹⁴² BL; G. MSS. Mallet to Grey 5 May 1914; pte. M.1684 R.30.

¹⁴³ FO 371/2214 Mallet to Grey; 11 May 1914; f.115 d.20759.

¹⁴⁴ ADM 1/8365-4 Mallet to Grey; 8 March 1914.

¹⁴⁵ ADM 1/8365-4 Grey minute (20 Jan. 1914) to Admty Memo; 7 Jan. 1914.

¹⁴⁶ Ibid. Nicolson minute (20 Jan. 1914).

¹⁴⁷ FO 371/1846 Mallet to Grey; 8 Dec. 1913; f.48901 d.56140.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Ibid. minute by Crowe.

Osmanlı donanmasındaki mevcudiyetini azaltırsa, 'bu İngiliz Hükümeti'nin bu ülkeye olan tüm ilgisini terk etmiş olduğunun bir işareti olarak yorumlanacaktı.'¹⁵⁰ Bunun sonucu olarak donanma 'Almanya'ya gidebilecek ve bu da Rusya ile çok ciddi bir duruma yol açabilecekti.'¹⁵¹ Limpus Türkiye'de hoş bir izlenim yaratıyordu ve İngiliz Hükümeti bu konumu sürdürmek arzusundaydı. Amiral istemeye istemeye, en azından uygun halef (asla aranmadı) bulununcaya kadar Nisan 1914'ten sonra da kalmaya ikna edildi. Bununla birlikte misyon bir yıl daha devam etmeyecekti.

Liman von Sanders krizinin ötesinde İngilizler ve Almanlar arasında İstanbul'daki siyasi rekabet bahriye misyonu için zorluklar yaratmaya devam etti. Ayrıca hükümet değişikliği İzzet Paşa'nın yerine bir Almansever Enver Bey'in Harbiye Nazırı olmasına yol açtı ve Cemal Bey de Bahriye Nazırı oldu. Bu departmandaki Müsteşar da Alman yanlısı idi ve söylendiğine göre çok sayıda entrika içinde bulundu. Amiral Limpus onun emekli yapılmasını ve yerinin doldurulmasını istedi. Ancak Limpus eğer bir ultimatoma verirse Türklerin blöfünü görebileceğinden korkuyordu. Bu durumda 'sözleşmesi sona ermeden istifa etmek zorunda kalabilecekti.'¹⁵² Bu sadece bir diplomatik kriz oluşturmayacak, ayrıca misyonun geleceğini de tehdit edecekti ve Limpus dikkatli olmak zorundaydı. Daha önceki ifadelerine rağmen, Limpus Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Alman etkisinin kendi konumuna yardımcı olmadığını hissetti ve Rusya'nın Türkiye ile daha fazla ilgilenmemiş olmasından hayıflandı.

Ocak 1914 tarihli bir gazetede Limpus dışişleri üzerine bilgisiyle övünerek 'Türkiye'nin Rusya'yla birlik olmaya ve Rusya'nın da buna katılıp Türkiye'yi korumaya ikna edilmesini' önerdi.¹⁵³ Bu diğer Üçlü İtilaf devletlerinin menfaatine olacaktı. Limpus Almanya'nın böyle bir harekete karşı çıksa da bunu önlemek için savaşa gitmeyeceğini düşündü. Bu vizyon oldukça hatalıydı ve gerçekleşmesi hiç muhtemel değildi, çünkü Ruslar hala Türkiye'yi potansiyel bir müttefikten çok potansiyel bir tehdit olarak görüyordu. Fransız gazetesi *Le Temps'te* bir makale Fransız fonlarının, İngiltere'de inşa edilen Brezilya dretnotu *Rio de Janeiro'yu* satın alması için Türkiye'ye yardım etmiş olduğunu duyurdu.¹⁵⁴ Bu Sazonov'un 'Türkiye'ye fon sağlayan Fransız

¹⁵⁰ BL G. MSS. Mallet to Grey (Limpus'u aktarıyor); 4 Feb. 1914; pte. M.1684; R.29.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² ADM 1/8365 Mallet to Grey; 3 Feb. 1914.

¹⁵³ ADM 1/8365 Limpus Essay; 31 Jan. 1914.

¹⁵⁴ FO 371/2114 Bertie to Grey; 31 Dec. 1913; f.115 d.115.

bankalarının eylemine büyük kırgınlık' ifade etmesine yol açtı.¹⁵⁵ Limpus bu kazanımı 'Türkiye'ye büyük bir yarar' olarak gördü.¹⁵⁶ Yıllar sürmüştü, fakat şimdi Osmanlı donanması filonun geri kalanına ciddi aksaklık olmaksızın iki dretnota mürettebat koyup komuta edebilecekti.¹⁵⁷ Dahası Türkler Rusların ne düşündüğüne aldırmaksızın böyle gemilere sahip olmaya kararlıydı.

Sadece dretnotlara sahip olmak bile yüksek bir prestij ise de, bu gemilerin ne amaçla kullanılabileceği biraz kuşkuluydu. İtalyanlar ve Yunanlılar tarafından 1911-1912 savaşlarında ele geçirilmiş olan Doğu Akdeniz'deki stratejik açıdan çok önemli birkaç adanın egemenliği üzerine tartışma 1914 yılının ilk aylarında doruk noktasına ulaştı. Türk basınında ve siyasi çevrelerinde dretnotlar kullanılarak Midilli ve Sakız adalarının ele geçirilmesi hakkında bazı söylemler vardı.¹⁵⁸ Limpus adalar meselesini Bahriye Nazırı ile tartıştı. Ancak Türkiye'nin adaların kaybını kabul etmesi ve bırakması yönündeki önerisi iyi karşılanmadı.¹⁵⁹ Tümünden Büyük Devletler dahil olduğunda ve mesele Arnavutluk sınır meselesiyle bağlandığında, Osmanlı hükümeti Türkiye'nin konumu için İngiltere'nin destek vermemesiyle hayal kırıklığına uğratıldı. Bir kez daha İngiltere, Türkiye donanmasındaki hakimiyetinin diplomatik desteğe bağlı olabileceği konusunda uyarı aldı: 'Bana söylenen, ancak doğrulayamayacağım rapora göre Bab-ı Ali eğer kendilerini hayal kırıklığına uğrattıysak, ciddi olarak bir İtalyan bahriye misyonunu düşünüyor.'¹⁶⁰ Türk donanma çevrelerinde İtalyan varlığının artmış olduğunun bazı kanıtları vardı: 'İtalyanlar donanmada subay buldurmak istiyorlar...Burada şimdi görünüşte donanma harici iş üzerine bir İtalyan Amirali var, fakat kendisi Türk donanmasına girme arzusunu açıkça dile getiriyor.'¹⁶¹ Bir kez daha bu dedikodular bir yere varmadı, fakat adalar meselesi Türkiye'yi taleplerine daha sempatik görünen Üçlü İttifak'a hafifçe yaklaştırdı.

Savaş İtilaf ve İttifak arasında Ağustos 1914'te patlak verdiğinde, Türkiye'nin konumu çok önemliydi. Üçlü İtilaf'ın Türkiye'nin desteğini veya tarafsızlığını sağlama ihtimaline Armstrong Vickers tarafından İngiltere'de inşa

¹⁵⁵ FO 371/2214 Buchanan to Grey; 3 Jan. 1914; f.115 d.206.

¹⁵⁶ FO 371/2214 Mallet to Grey; 4 Jan. 1914; f.115 d.342.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ BD X (i); Mallet to Grey; 21 Jan. 1914; p.195 d.208.

¹⁶⁰ FO 371/2112; Mallet to Grey; 6 Jan. 1914; f.98 d.754.

¹⁶¹ BL G MSS; Mallet to Grey; 4 Feb. 1914 pte. M.1684 R.29.

edilmiş ve Türkiye tarafından halkın yardımlarıyla parası ödenmiş iki dretnota el konması kararı yardımcı olmadı. Bu Osmanlı hükümetinin Almanya'yla 2 Eylül'de bir ittifak yapmasının tek nedeni değildi, fakat Türkiye'nin Üçlü İttifak kampına katılmış olduğu belli oldu. Bununla beraber Türkiye Üçlü İtilaf'la gerçekten savaşa girmediği sürece, Rusya'nın Karadeniz kıyısının Alman savaş gemileri tarafından tehdit edilmeyebileceği umudu devam etti. Türk-Alman ittifakı ve Türkiye'nin 1 Kasım'daki savaş ilanı arasındaki belirsizlik döneminde İngiliz Hükümeti, Limpus ve bahriye misyonu hakkında ne yapılması gerektiğine dair bir ikilem içindeydi. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Limpus'un Türkiye'den ayrılmasını ve Malta'daki filoya komuta etmesini istedi. Ancak savaş çıkmasıyla Limpus'un Osmanlı donanmasında yapabileceklerinin kapsamı kısıtlanmış olmasına rağmen, Mallet Amiralin varlığının çok büyük bir diplomatik önemi olduğunu düşündü. Limpus'u Malta'ya göndermek 'İngiliz Hükümeti'nin gemilere el koyması nedeniyle doğan acı öfkeyi yeniden canlandıracaktı'. Mallet bu kırgınlığın Eylül başlarında gerilediğini hissetmekteydi.¹⁶² Amiralin geri çekilmesi:

Siyasi bakımdan büyük bir hata olacaktı. Eğitimi, yönetimi ve savaş hazırlığından sorumlu olduğu Türk donanmasının görünürde komutasında olan bir subayın, bizim tarafımızdan kendi donanmamızın kumandasına geçirilmesine bütün Türkler tarafından kurnaz bir hareket gözüyle bakılacaktır.¹⁶³

Mallet, Türklerin Limpus ayrıldığı takdirde İngilizlerin onu Çanakkale Boğazı dışında bulunan filoya atayacağından ve Türkiye'nin kendisine gerçek bir tehdit oluşturacağından şüpheleneceğine inandı. Bu nedenle uyardı:

Amiralin gidişi kaçınmaya çalıştığımız bir krizi tahrik edecek [ve] ...bu Almanlara İngiltere'ye karşı olan görüşü alevlendirmek için başka bir araç verecektir.¹⁶⁴

Amiralin kendisinin de 'geri çekilmeye çok karşı' olduğu söylenmekteydi.¹⁶⁵ Ancak Kraliyet Donanması en iyi komutanlarının İngiliz gemilerinde olmalarını mecbur kıldı ve 14 Eylül 1914 tarihinde Amiral Limpus Malta'ya gönderildi. Kadrosunun bir kısmı Kasım ayında kovulup yerini bir Alman misyonu alıncaya kadar kaldı. Limpus'un dönemi üç İngiliz misyonun

¹⁶² BL G MSS; Mallet to Grey; 11 Sept. 1914; pte. M.1684 R.30.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Ibid.

en uzun süreni ve en başarılısı olmuştu, fakat Türkiye büyük ve güçlü donanmasını başaramayacak ve İngiltere Osmanlı İmparatorluğu'na sağladığı altı yıllık yardımın diplomatik faydalarından payına düşeni almayacaktı.

Türkiye'ye İngiliz misyonları, İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı 1908-1914 arası dış politika stratejisinde önemli bir unsurdur. Amiraller Gamble, Williams ve Limpus tarafından yönetilen misyonların iki temel amacı vardı. İlk Türk donanmasını başarıyla yeniden düzenlemek; ve gizli amaç olan ikincisi Türkiye'deki İngiliz nüfuzunu artırmaktı. Sonuçta, Türkiye 1914 savaşında Almanya'ya katıldığından, İstanbul'daki Alman nüfuzunu azaltmak ve Bab-ı Ali'yi İngiltere'ye karşı dost tutmak olan İngiliz amacı ki bahriye misyonları bunun önemli bir parçasıydı, başarısızlığa uğramış görülebilir. Ancak bundan bahriye misyonları şöyle dursun tamamen İngiliz diplomasisi de sorumlu tutulamaz.

Amiral Williams Türk Bahriyesi ile ilgili zorluklarla ve Türk siyasi sisteminde yaygın Alman yanlısı entrikalarla karşılaşmasına rağmen, onun halefi Amiral Limpus ev sahiplerine kendisini çok fazla sevdirmişti. Eylül 1914'te, Mallet'in misyonun geri çekilmesinin Türkiye'yi Almanya'nın kollarına itecek diplomatik bir gaf olacağını ileri sürmesi, misyonların Türklere çok önemli olduğu gerçeğini gösteren bir kanıttır. Bu 1914'te Amiral'in Türk donanmasını yeniden düzenlemek olan ilk amacının sonuç vermeye başlaması ve Osmanlı hükümetinin de gelişimden çok memnun olması gerçeğiyle oldukça alakalıdır.

Bununla birlikte İngiltere, sağlanan bahriye yardımından umduğu diplomatik ödülü almadı. Hatırlanmalıdır ki Almanya yıllardan beri Türk ordusunda çok etkili olduğundan dolayı, bahriye misyonu İngiltere'ye Türkiye'de asla tek yanlı bir siyasi avantaj sunmadı: Sadece Alman nüfuzuna bir denge unsuru sağladı. Sonuç olarak, Büyük Devletler arasındaki savaş esnasında Türkiye başka faktörler kadar hangi tarafın kazanacağını muhtemel olduğundan da etkilenenecekti. Rus zayıflığı, Üçlü İtilaf'taki bağlılığın eksikliği Alman gücünün çok çekici ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşamını garanti edecek en büyük ihtimal olarak görünmesini sağladı.

1909-1914 arasında Türkiye'ye bahriye misyonu ayrıca İngiliz Dışişleri'ne büyük sorunlar getirdi: Rusların potansiyel bir rakibe verilen yardıma karşı öfkesi; Amiral Williams'ın Türklere nahoş ilişkilerinden ve Trablusgarp Savaşı'nda İngiltere'de eğitilen subayların geri dönmelerinden reddedilmesinden kaynaklanan İngiliz-Türk ilişkilerine tehdit; ve en son olarak

Liman von Sanders misyonunun ve Limpus'un sözleşmesinin açığa çıkmasının sıkıntısı.

Yine de birkaç yıl boyunca bahriye misyonu hem İngilizlere hem de Türklere büyük bir kazanç olarak görüldü: Tersane imtiyazı İngiliz prestij ve sanayine muazzam bir nimetti ve düzgün bir donanmanın gelişimi Türklere büyük umuduydu. İngiliz hükümeti konumunu sürdürmede kararlıydı ve Türklere sık sık aksi yöndeki spekülasyon ve söylentiye rağmen, her zaman bir İngiliz subayının görevini uzatmaya istekliydi. 1914 yılında savaşın çıkması bahriye misyonu ile ilgili olmadığından, üç amiralin başarı veya başarısızlıklarını değerlendirirken savaş hesaba katılmamalıdır. Amiral Limpus'un işi kendisi Eylül 1914'te Malta'ya atandığında henüz tamamlanmış değildi. Ancak savaş olmasaydı, sadece Osmanlı hükümetinin sürekli memnuniyetine olarak Türk donanmasının gelişmeye devam edeceği ve İngiltere'nin kesinlikle el koymayacağı iki tane dretnotla destekleneceği varsayılabilir. Misyonlar daha az uluslararası anlama sahip olsaydı, daha başarılı olabilirdi. Bununla beraber misyonlar daha az diplomatik öneme sahip olsaydı, hiç varolmayabilirdi.

Kısaltmalar

ADM : Admiralty Archives (PRO) (İngiliz Deniz Kuvvetleri Arşivleri).

BD : *British Documents on the Origins of the War 1898-1914*, Gooch ve Temperley (eds.)

BDF : *British Documents on Foreign Affairs: reports and papers from the Confidential Print*, Bourne ve Watt (eds.).

BL: Brotherton Library, University of Leeds (Brotherton Kütüphanesi, Leeds Üniversitesi).

G. MSS : Grey Papers (Grey Evrakları). FO 800; Microfilm collection in Brotherton Library (Brotherton Kütüphanesi'ndeki Mikrofilm Koleksiyonu).

FO : Foreign Office Papers (PRO) (Dışişleri Bakanlığı Belgeleri).

PRO : Public Record Office, Kew (Devlet Arşivleri Ofisi, Kew).

Yazarın Dipnotlarda Kullandığı Diğer Kelimeler ve Kısaltmalar (Çevirenin Notu)

Adm. : Admiral (Amiral).

Admty : Admiralty (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı)

Ann. Rep. Turkey : Annual Report for Turkey (Türkiye Yıllık Raporu).

April : Nisan

Aug. : August (Ağustos)

chapter : bölüm

d. : dispatch no (telgraf no).

Dec. : December (Aralık).

enc/encs. : enclosure/enclosures (ek/ler, ilişik/ler, bir belgeye eklenmiş olan başka belge/belgeler)

f. : file (dosya).

Feb. : February (Şubat)

forwarded : Sevk edildi, gönderildi

Ibid : Aynı yer.

Jan. : January (Ocak).

June : Haziran

March : Mart

May : Mayıs

M : Microfilm (Mikrofilm)

memo : tezkere, mektup, not, memorandum

minute: not, tezkere

Nov. : November (Kasım)

Oct. : October (Ekim).

p. : page (sayfa).

Sept. : September (Eylül)

Termination report : Son rapor, bir görev bittikten sonra yazılan en son rapor.

Volume : Cilt